

Univerza
v Ljubljani
Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

*Janova 2
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon (01) 47 68 500
faks (01) 42 50 681
fgg@fgg.uni-lj.si*

Univerzitetni program Gradbeništvo,
Komunalna smer

Kandidatka:
Romana Žepič

Prenova in razvoj vasi ter koriščenje evropskih kohezijskih sredstev

Diplomska naloga št.: 3087-2

Mentor:
izr. prof. dr. Anton Prosen

Somentor:
dr. Breda Mulec

Ljubljana, 20. 11. 2009

STRAN ZA POPRAVKE, ERRATA

Stran z napako	Vrstica z napako	Namesto	Naj bo
-----------------------	-------------------------	----------------	---------------

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana **ROMANA ŽEPIČ** izjavljam, da sem avtorica diplomske naloge z naslovom
**»PRENOVA IN RAZVOJ VASI TER KORIŠČENJE EVROPSKIH KOHEZIJSKIH
SREDSTEV«.**

Izjavljam, da prenašam vse materialne avtorske pravice v zvezi z diplomsko nalogo na UL,
Fakulteto za gradbeništvo in geodezijo.

Ljubljana, november 2009

Romana Žepič

BIBLIOGRAFSKO – DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK

UDK:	336.6(4):711.3(043.2)
Avtor:	Romana Žepič
Mentor:	izr. prof. dr. Anton Prosen
Somentorica:	dr. Breda Mulec
Naslov:	Prenova in razvoj vasi ter koriščenje evropskih kohezijskih sredstev
Obseg in oprema:	80 str., 1 pregl.
Ključne besede:	razvoj vasi, razvoj podeželja, kohezijska politika Evropske unije

Izvleček

V diplomski nalogi so analizirane in predstavljene možnosti koriščenja evropskih kohezijskih sredstev za namen prenove in razvoja vasi v Sloveniji v finančnem obdobju 2007-2013. Slovensko podeželje se že od nekdaj sooča z mnogimi problemi, saj je bila pozornost v preteklosti večinoma posvečena le planiranju in razvoju mest in tako so nastajale vedno večje razlike med urbanim in ruralnim prostorom. Podobno se je v preteklosti dogajalo po vsej Evropi. EU se tega zaveda in že dlje časa poskuša z različnimi finančnimi instrumenti pomagati manj razvitim regijam. Do teh sredstev je bila že v predpristopnem obdobju, od maja 2004 pa kot polnopravna članica EU, upravičena tudi Slovenija. Večina evropskih sredstev za ohranjanje in razvoj podeželja v obdobju 2007-2013 se zagotavlja v sklopu delovanja Skupne kmetijske politike, kljub temu pa so za posamezne projekte na tem področju na voljo tudi kohezijska sredstva, to so sredstva dveh strukturnih skladov in Kohezijskega sklada. V okviru naloge je analiziranih več dokumentov, in sicer s področja razvoja podeželja in kohezijske politike EU v Sloveniji z namenom poiskati možnosti sofinanciranja dejavnosti v okviru prenove in razvoja vasi s pomočjo kohezijskih sredstev, ki bi služila kot dopolnitev sredstvom, ki se zagotavljajo v okviru Skupne kmetijske politike. V zaključku naloge so podani rezultati analize s konkretnimi predlogi črpanja sredstev iz posameznih skladov.

BIBLIOGRAFIC – DOCUMENTALISTIC INFORMATION

UDC: 336.6(4):711.3(043.2)
Author: Romana Žepič
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Anton Prosen
Co-supervisor: Dr. Breda Mulec
Title: Development of villages and European Cohesion Policy funding
Notes: 80 p., 1 tab.
Key words: development of villages, rural development, European Cohesion Policy

Abstract

The thesis focuses on finding options for funding development of villages in Slovenia within European Cohesion Policy funds in financial period 2007-2013. Rural areas in Slovenia have been facing many challenges over the years since the focus has always mainly been on urban development which caused great differences in development between urban and rural areas. Many European countries share this history with Slovenia. European Union has over the past decades become aware of this situation and is focusing on helping underdeveloped regions with funding different activities regarding rural development. Slovenia, as part of European Union, has also been able to use these funds. Most of the funding for rural development in European Union in the 2007-2013 period is provided within Common Agricultural Policy though European Cohesion Policy funds are also available for certain projects. The main focus of the diploma thesis is on finding ways to finance rural development activities within European Cohesion Policy as added funds to funding that is already provided by Common Agricultural Policy. For that purpose several different documents have been analyzed. Conclusions and suggestions are presented at the end of the thesis.

ZAHVALA

Za pomoč in pri nastajanju te diplomske naloge se zahvaljujem mentorju izr. prof. dr. Antonu Proseni in somentorici dr. Bredi Mulec.

Hvala tudi staršem, fantu in prijateljem za podporo skozi vsa leta študija in še posebej v času nastajanja te diplomske naloge.

KAZALO VSEBINE

	UVOD	1
1	PLANIRANJE IN RAZVOJ PODEŽELJA V SLOVENIJI	6
1.1	Značilnosti slovenskega podeželja	6
1.2	Problematika prostorskega planiranja na podeželju v Sloveniji	8
1.2.1	Zakonodaja s področja urejanja prostora	9
1.3	Prizadevanja za prenovo in razvoj vasi v Sloveniji (programi Celostnega razvoja podeželja in prenove vasi)	13
1.4	Primer dobre prakse planiranja, obnove in razvoja podeželskega prostora iz tujine: Bavarska	16
1.5	Zaključki	18
2	USMERITVE EU NA PODROČJU RAZVOJA PODEŽELJA IN SLOVENIJA	19
2.1	EU in razvoj podeželja	19
2.1.1	Strateške smernice Skupnosti za razvoj podeželja (programsko obdobje 2007-2013)	19
2.1.2	Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013	22
2.1.3	Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013	23
2.1.3.1	Ukrepi v okviru 3. osi: Kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva	26
2.1.3.1.1	Ukrepa za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju	27
2.1.3.1.1.1	Ukrep 322: Obnova in razvoj vasi	27
2.1.3.1.1.2	Ukrep 323: Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja	28
2.1.3.2	Skladnost Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013 s kohezijsko politiko EU	29
2.2	Učinkovitost izvajanja Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007 - 2013	30

3	KOHEZIJSKA POLITIKA EU	31
3.1	Zgodovinski pregled	32
3.2	Pregled instrumentov evropske kohezijske politike (strukturna sklada in Kohezijski sklad) v finančnem obdobju 2007-2013	32
3.2.1	Strukturna sklada	33
3.2.1.1	Evropski sklad za regionalni razvoj	33
3.2.1.2	Evropski socialni sklad	34
3.2.2	Kohezijski sklad	35
3.3	Zaključki	36
4	KOHEZIJSKA POLITIKA EU V SLOVENIJI V FINANČENEM OBDOBJU 2007-2013	37
4.1	Nacionalni strateški referenčni okvir in operativni programi v finančnem obdobju 2007-2013)	37
4.1.1	Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013	38
4.1.2	Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013	39
4.1.2.1	Razvojna prioriteta: Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov	40
4.1.2.2	Razmejitev s Programom razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013	43
4.1.3	Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013	43
4.1.4	Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013	44
4.1.4.1	Razvojna prioriteta: Trajnostna raba energije	44
4.1.4.1.1	Prednostna usmeritev: Energetska sanacija in trajnostna gradnja stavb	47
4.1.4.1.2	Prednostna usmeritev: Učinkovita raba električne energije	49
4.1.4.1.3	Prednostna usmeritev: Inovativni ukrepi za lokalno energetske oskrbo	50
4.1.4.2	Javni razpisi Ministrstva za okolje in prostor na podlagi Operativnega programa razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013	51
4.2	Sklep	51

5	KORIŠČENJE EVROPSKIH KOHEZIJSKIH SREDSTEV ZA NAMEN PRENOVE IN RAZVOJA VASI V SLOVENIJI	52
5.1	Podeželje in vas	52
5.1.1	Analiza prostora in dejavnosti v vasi	52
5.2	Obnova in razvoj vasi s pomočjo kohezijskih sredstev EU	54
5.2.1	Možnosti črpanja sredstev posameznega sklada za prenovu in razvoj vasi	55
5.2.1.1	Evropski sklad za regionalni razvoj in Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013	55
5.2.1.2	Kohezijski sklad in Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013	58
5.3	Načrtovanje razvoja podeželja v RS v obdobju 2007-2013 – seznam dokumentov	62
5.4	Metodologija planiranja podeželskega prostora	63
5.5	Sklep	68
6	ZAKLJUČEK	70
VIRI		73

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Načrtovanje razvoja podeželja v RS v obdobju 2007-2013	63
---	----

OKRAJŠAVE

CRPOV	Celostni razvoj podeželja in obnove vasi
DRP	Državni razvojni program
EGS	Evropska gospodarska skupnost
EKUJS	Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad
EKSRP	Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja
ESR	Evropski sklad za ribištvo
ESRR	Evropski sklad za regionalni razvoj
ESS	Evropski socialni sklad
EU	Evropska unija
FIUR	Finančni instrument za usmerjanje ribištva
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
NEP	Nacionalni energetske program
NSNRP	Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja
NSRO	Nacionalni strateški referenčni okvir
NUTS	Nomenklatura teritorialnih statističnih enot
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj)
OP ESS	Operativni program razvoja človeških virov
OP RR	Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov
OP ROPI	Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture
OVE	obnovljivi viri energije
PRP	Program razvoja podeželja
RPP	Razvojni program podeželja
RS	Republika Slovenija
SKP	Skupna kmetijska politika
SPRS	Strategija prostorskega razvoja Slovenije
SVLR	Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko

URE	učinkovita raba energije
ZKZ	Zakon o kmetijskih zemljiščih
ZPNačrt	Zakon o prostorskem načrtovanju
ZRN	Zvezna republika Nemčija
ZURP-1	Zakon o urejanju prostora

UVOD

V Sloveniji živi več kot polovica prebivalstva na podeželju, ki obsega 96% slovenskega teritorija (Ravbar, 2006; cit. po Drobež, 2007). Slovensko ozemlje spada med reliefno bolj razgibane; drobna in pestra razčlenjenost površja je povzročila razpršeno poselitev in drobno ter razdrobljeno posestno strukturo (Klemenčič, M. M., 2006), a posledica takega poselitvenega razvoja se ob enem izraža v izjemni arhitekturni identiteti in kulturni dediščini, ki je prisotna v številnih naseljih (Strategija prostorskega razvoja Slovenije, 2004).

Slovensko podeželje se je v preteklosti in se še danes sooča z mnogimi težavami. Te so posledica najrazličnejših procesov, ki so se dogajali v preteklosti in neustrezne prostorske zakonodaje. Le-ta je vedno urejala predvsem planiranje in razvoj urbanega prostora, ruralno planiranje v Sloveniji pa je bilo v zgodovini zelo zapostavljeno (Drobež, 2006).

Od časa po drugi svetovni vojni slovensko podeželje usmerjajo trije temeljni procesi (Klemenčič, 2006):

- *industrializacija* in posledično deagrarizacija ter doseljevanje v mesta;
- *modernizacija*, posebno motorizacija in z njo povezane dnevne migracije;
- *terciarizacija*, pospešena z razvojem informacijske tehnologije ter razpršeno koncentracijo poselitve in gospodarskih dejavnosti.

Vse tesnejše vezi med mesti in njihovimi zaledji so posebno z industrializacijo pripeljale do vdora neagrarnih dejavnosti na podeželje in do vse bolj zveznih prehodov mest na podeželje (urbano – ruralni kontinuum) (Klemenčič, M., 2006). Zaradi spreminjajočih se razmerij rabe prostora znotraj novo nastajajočih urbano – ruralnih območij in njihove manifestacije skozi pojave kot so širitve mest v njihova agrarna zaledja ter razvoj velikih prometnih koridorjev so se kmalu začele kazati negativne posledice v ruralni krajini, še posebej v smislu trajnostne rabe prostora (Nilsson, Pauleit, Nielsen, 2007).

Hitra deagrarizacija v celotnem obdobju po drugi svetovni vojni je vplivala na to, da se nekatera območja Slovenije, zlasti obmejna in hribovita, praznijo (Prosen, 2005). Tako se je

na eni strani izoblikovalo t.i. primestno podeželje, ki je relativno blizu urbanega središča, blizu delovnih mest, in na drugi strani periferno podeželje, ki je nekoliko bolj oddaljeno in zaradi tega v veliki meri zapostavljeno pri novodobnem razvoju (Domijan, 2006). Nastanek ter razvoj predvsem prve in tudi druge oblike podeželskega prostora pa je bil bolj ali manj prepuščen stihiji.

V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je Slovenija poskušala razviti metode urejanja in razvoja podeželja, žal pa je ostalo bolj pri poskusih. Ena od velikih pomanjkljivosti je neobstoj oziroma nedelovanje regionalne komponente, saj razvoj ne more biti uspešen zgolj na manjši prostorski enoti (Prosen, 2005). Ker gre za občutljiv prostor, morajo biti posegi v prostor premišljeni, zato bi morali ta prostor načrtovati tako z razvojnimi programi kot tudi z izvedbenimi načrti (Prosen, 2007).

Tudi na ravni Evropske unije (v nadaljevanju EU) podeželje predstavlja kar 92 % ozemlja sedemindvajseterice. V pretežno podeželskih regijah živi 19 % prebivalstva, 37 % pa v znatno podeželskih območjih (Strmčnik, 2008). EU se pomembnosti ohranjanja in razvoja podeželja zaveda in temu namenja veliko pozornost in tudi znatna finančna sredstva (Prosen, 2007). Poleg programov predpristopne pomoči bodočim državam članicam je večina sredstev za razvoj podeželja in dejavnosti na podeželju državam članicam na voljo v sklopu delovanja Skupne kmetijske politike (v nadaljevanju SKP), eno od oblik financiranja pa omogoča tudi kohezijska politika preko strukturnih in Kohezijskega sklada. Osnovni namen evropske kohezijske politike je zmanjševanje razlik med posameznimi območji, da se s tem vzpodbudi enakomeren trajnosten razvoj (Mulec, 2008).

Evropska zakonodaja na področju kmetijstva in razvoja podeželja (Uredba Sveta ES št. 1698/2005) predvideva za obdobje 2007-2013 v primerjavi s prejšnjim finančnim obdobjem 2000-2006 nekatere bistvene spremembe na področju kmetijske strukturne politike. Novi Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (v nadaljevanju EKSRP) je nadomestil Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (v nadaljevanju EKUJS), vendar le-ta ne spada med strukturne sklade. V Uredbi Sveta ES št. 1698/2005 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP), ki je bila sprejeta 20. septembra 2005, so opredeljeni ukrepi za podporo kmetijstvu in razvoju podeželja (Mulec,

2008). Na podlagi te uredbe je Svet EU 20. februarja 2006 sprejel Sklep o strateških smernicah Skupnosti za razvoj podeželja za programsko obdobje 2007-2013 (Sklep 2006/144/ES). Na podlagi uredbe je vsaka država članica EU dolžna pripraviti in sprejeti nacionalni strateški načrt razvoja podeželja, kjer morajo biti usklajene prednostne naloge EU, države in regij, in iz njega izhajajoče programe razvoja podeželja, s pomočjo katerih se potem določeni projekti za razvoj podeželja začnejo dejansko izvajati (Prosen, 2007). V Sloveniji sta bila leta 2007 tako sprejeta Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013 (2007) (v nadaljevanju NSNRP) in Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013 (2007) (v nadaljevanju PRP).

Krepitev politike razvoja podeželja EU je postala splošna prednostna naloga EU. Z Uredbo Sveta ES št. 1698/2005 o razvoju podeželja se je Svet EU zavzel za bolj strateški pristop k izvajanju politike razvoja podeželja (Politika razvoja podeželja 2007-2013, 2006).

Kljub temu, da se večina evropskih sredstev za ohranjanje in razvoj podeželja v obdobju 2007-2013 zagotavlja v sklopu delovanja prenovljene SKP, so za posamezne projekte tudi na tem področju na voljo tudi kohezijska sredstva, torej sredstva obeh strukturnih skladov (Evropskega sklada za regionalni razvoj (v nadaljevanju ESRR) in Evropskega socialnega sklada (v nadaljevanju ESS)) ter Kohezijskega sklada.

Cilji naloge

- Prikazati problematiko prostorskega planiranja in razvoja podeželja v Sloveniji in usmeritve EU na področju razvoja podeželskega prostora.
- Poiskati predloge za sofinanciranje posameznih dejavnosti iz naslova prenove in razvoja vasi s sredstvi kohezijske politike EU v Sloveniji v finančnem obdobju 2007-2013.

Hipoteza

Pri raziskavi si bomo zastavili vprašanje, ali EU poleg sredstev za ohranjanje in razvoj podeželja v okviru delovanja SKP zagotavlja za posamezne projekte na tem področju tudi kohezijska sredstva, ki lahko služijo kot dopolnitev ostalim virom financiranja in s tem še dodatno pripomorejo k razvoju slovenskega podeželskega prostora.

Metodologija

Pristop pri izdelavi naloge bo zajemal pregled strokovne literature, zakonodaje in dokumentov s področja prostorskega planiranja in urejanja podeželskega prostora v Sloveniji in v EU ter pregled in analizo dokumentov s področja kohezijske politike EU v Sloveniji v finančnem obdobju 2007-2013 z namenom poiskati možnosti sofinanciranja posameznih dejavnosti iz naslova prenove in razvoja vasi v Sloveniji s sredstvi evropske kohezijske politike.

Zgradba

Naloga v 1. poglavju obsega analizo stanja in problemov na področju prostorskega planiranja na podeželju v Sloveniji, pregled prostorske zakonodaje v preteklosti in danes ter analizo dosedanjih poskusov celovitega urejanja podeželja in prenove vasi. Predstavljen je tudi primer dobre prakse na področju planiranja, obnove in razvoja podeželskega prostora iz tujine.

V 2. poglavju sledi pregled usmeritev EU na področju razvoja podeželja ter analiza dokumentov, ki so bili na podlagi teh usmeritev pripravljene v Sloveniji z namenom spodbujanja razvoja slovenskega podeželja.

3. in 4. poglavje obsegata pregled instrumentov evropske kohezijske politike ter analizo dokumentov kohezijske politike EU v Sloveniji v finančnem obdobju 2007-2013 z namenom poiskati možnosti financiranja posameznih dejavnosti na podeželju, ki niso zajete znotraj dokumentov, predstavljenih v drugem poglavju.

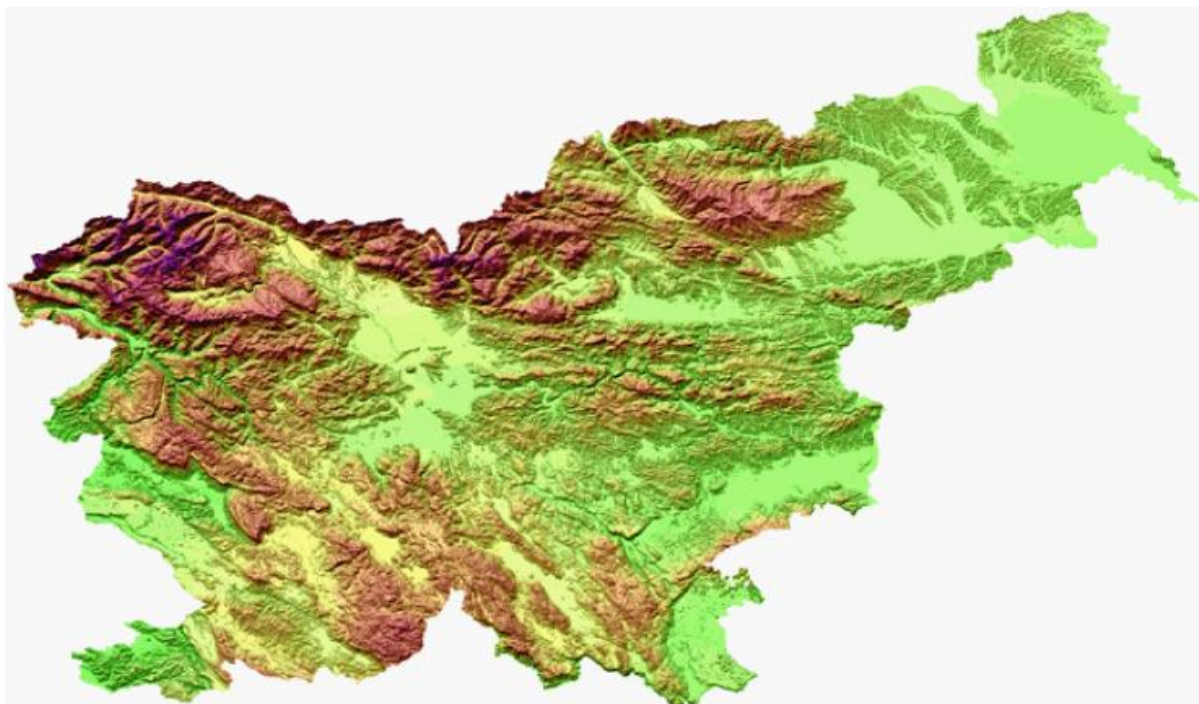
Osrednji del naloge predstavlja 5. poglavje. Tu so povzeti in predstavljeni rezultati analiz iz prejšnjih poglavij vključno s konkretnimi predlogi za črpanje kohezijskih sredstev EU iz posameznih skladov za financiranje dejavnosti v okviru prenove in razvoja vasi v Sloveniji v finančnem obdobju 2007-2013.

1 PLANIRANJE IN RAZVOJ PODEŽELJA V SLOVENIJI

1.1 Značilnosti slovenskega podeželja

Slovenija je glede na svojo velikost (20.273 km²) in s približno dvema milijonoma prebivalcev ena manjših držav v Evropi, kljub svoji majhnosti pa predstavlja tako v pokrajinskem kot poselitvenem smislu posebnost, ki se kaže v raznoliki krajini in množici malih naselij. Danes v urbanih naseljih živi 48 % prebivalcev, v podeželskih pa 52 % (Prosen, 2005). Posledica takega poselitvenega razvoja se ob enem izraža v izjemni arhitekturni identiteti in kulturni dediščini, ki je prisotna v številnih naseljih (Strategija prostorskega razvoja Slovenije, 2004), to pa zahteva od stroke kot tudi od politike, da so posegi v prostor strokovno premišljeni (Prosen, 2005).

Slovenija je z razmeroma nizko stopnjo urbanizacije pretežno podeželska država. Ker nima velikih mest, je njen podeželski značaj še toliko bolj izstopajoč. Slovensko podeželje je zelo raznoliko; poleg naravno – geografskih dejavnikov je za to v veliki meri kriva, predvsem v zadnjih letih hitro napredujoča in obsežna, preobrazba ugotavlja Pelc (2002). Danes podeželsko prebivalstvo z dobro dostopnostjo do središčnih naselij višjih stopenj uživa prednosti življenja v prijetnejšem in običajno bolj zdravem okolju, pri čemer se mu ni treba odrekat prednostim, ki jih nudi pestra izbira tako na področju oskrbe kot delovnih mest in poslovnih priložnosti v mestih. Razvilo se je tako imenovano primestno podeželje. Drugače je seveda na območjih s slabšo dostopnostjo, na periferiji. Tam je povprečna življenjska raven precej nižja, drugačen je tudi način življenja in gospodarjenja tamkajšnjega prebivalstva, večja je odvisnost od kmetijstva in gozdarstva. Ker gre v takih primerih navadno tudi za območja z manj ugodnimi pogoji za kmetovanje, je gospodarska uspešnost temu primerno slabša. Na takih območjih se pojavljajo številni razvojni problemi. Nizka življenjska raven, manjša gostota prebivalstva, neugodna starostna, spolna in izobrazbena sestava prebivalstva pa pomembno vplivajo na nastajanje in kopičenje različnih socialnih in prostorsko – ureditvenih problemov (Pelec, 2002).

Relief Slovenije. (Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013, 2007: 40)

Mnoga območja, predvsem obmejna in hribovita, zaradi hitre deagrariacije v celotnem obdobju po drugi svetovni vojni ne nudijo več zadostnega standarda za preživetje mlajših generacij, ki se odseljujejo v doline, bližje mestom. Taka območja praznjenja obsegajo že skoraj 40 % površine slovenske države, prebivalstvo na teh območjih zaradi slabe starostne strukture ne more več vzdrževati ne lokalne infrastrukture ne kulturne krajine (Prosen, 2005).

Kmetijstvo in gozdarstvo pa vseeno še vedno ostajata najpomembnejši panogi na podeželju. Predvsem kmetijstvo je kljub majhni gospodarski vlogi pomemben faktor razvoja in socialne stabilnosti podeželskega prostora, čeprav se njegova vloga iz leta v leto zmanjšuje. Slovenija ima za kmetijstvo razmeroma neugodne naravne razmere, kmetijske površine obsegajo le še okoli 30 % ozemlja države (60 % ozemlja pokrivajo gozdovi), okoli 75 % kmetijskih zemljišč je na območjih z neugodnimi razmerami za kmetijsko dejavnost. Večjo učinkovitost in gospodarsko uspešnost kmetovanja pa ovira tudi razdrobljena posestna in parcelna struktura kmetijskih zemljišč v Sloveniji, ob enem pa se obseg kmetijskih zemljišč v Sloveniji predvsem na račun zaraščanja slabših kmetijskih zemljišč in površin za urbanizacijo ter infrastrukturo dokaj hitro zmanjšuje (Prosen, 2005).

1.2 Problematika prostorskega planiranja na podeželju v Sloveniji

Slovensko podeželje se že od nekdaj sooča z mnogimi problemi, eden glavnih pa je vsekakor ta, da se v preteklosti planiranju in razvoju podeželskega prostora ni posvečalo dovolj pozornosti. Globalni družbeni razvoj je bil skozi celotno zgodovino, posebej intenzivno pa po industrijski revoluciji, usmerjen pretežno v mesta in močnejše urbanizirana območja. Vas in podeželje sta v dosedanem razvoju zaostajala, ker sta bila prepuščena sama sebi; podeželje v Sloveniji je imelo predvsem vlogo rezervnega prostora, zaloge naravnih bogastev ter neorganizirane poceni delovne sile za razvoj industrijskih in urbanih središč. Tak razvoj je pripeljal do neskladij med mesti in podeželjem (Kovačič, 1995). Razvoj vasi je tako potekal pretežno samodejno, saj načrtnega urejanja vasi skoraj ni bilo. Vasi so se širile v glavnem na podlagi individualnih interesov, posamični posegi pa so se urejali z lokacijskimi dokumentacijami in dovoljevali z lokacijskimi dovoljenji; na ta način je zrasel pretežni del slovenskega podeželja v povojnem obdobju. Osnovo za urejanje podeželja predstavljajo planski dokumenti občin, ki so večinoma togi in zastareli in so le groba osnova za izvajanje posegov v prostor, saj običajno ne vsebujejo študij, ki bi služile kot strokovne podlage za širitve posameznih naselij. Ob enem pa se pri planiranju površin srečujemo še z administrativnim varstvom trajno varovanih kmetijskih zemljišč, kar še dodatno otežuje načrtno planiranje razvoja vasi (Dalla Valle, 1995).

Skupaj s pospešenim razvojem mest se je dogajala močna deagrariacija, opuščanje kmetijske dejavnosti in v nekaterih obmejnih in hribovitih krajih celo praznjenje večjih območij zaradi odseljevanja mladih v doline. Vloga podeželja se je zaradi prodora mestnega načina življenja in nekmetijskih dejavnosti dokaj spremenila. Večajo se suburbana območja okoli večjih središč, posamezne individualne stanovanjske hiše brišejo jasne meje med naselji, nastaja urbano – ruralni kontinuum (Gabriječič, Fikfak, 2002). Posledica take razpršene gradnje je potratna raba prostora (tudi kvalitetnih obdelovalnih površin), slabša funkcionalnost, prometna dostopnost, komunalna opremljenost in večja energetska raba, predvsem pa je taka gradnja brez prave identitete in namesto logične in načrtovane nadgradnje (razvoja) nekega naselja največkrat kazi krajinsko sliko. Je nesprejemljiva tako z urbanističnega kot s

kmetijskega vidika. Osnova za bodoči razvoj in urejanje morajo biti kvalitetna kulturna krajina in skladnost tradicionalnega z novim (Dalla Valle, 1995).

Da bi zmanjšali pritisk novogradenj na podeželju, bi bilo potrebno večjo pozornost posvetiti med drugim tudi ohranitvi in obnavljanju obstoječe stavbne dediščine, s tem pa bi ohranili tudi kmetijska zemljišča in pripomogli k ohranjanju ekološkega ravnovesja (Marinko, 1979). Problem žal velikokrat predstavljajo starejši objekti, ki so zaščiteni kot objekti kulturne dediščine, saj stroge in večinoma toge zahteve varstvenih institucij, ki predpisujejo predvsem varovalne namesto razvojno naravnanih pogojev za prenovo, odvrnejo marsikaterega investitorja od vlaganja v prenovo, še posebej če ima tak investitor možnost v bližini zgraditi nov objekt, ki bo cenejši in bo ob enem povsem ustrezal njegovim željam. Problem pri starejših objektih dostikrat predstavlja tudi slaba toplotna izolativnost takih objektov, saj energetska sanacija stavbe lahko obnovo občutno podraži. Podeželje kot tako sicer razpolaga z različnimi (obnovljivimi) viri energije kot so les in druga biomasa, mali vodotoki, sončna energija in ponekod geotermalna energija in veter (Al Mansour, Tomšič, 1995), vendar so začetne investicije v take projekte dokaj visoke in tako za marsikaterega investitorja nesprejemljive. Vseeno je moč opaziti vedno večji trend k uporabi obnovljivih virov energije (v nadaljevanju OVE) tudi na podeželju, odkar se te dejavnosti podpirajo z različnimi subvencijami, kar je potrebno le še dodatno spodbujati.

Vsekakor pa za kakršen koli uravnotežen prostorski razvoj najprej potrebujemo ustrezne prostorske akte, ki bodo vključili razvoj podeželja v razvoj prostora kot celote, podlaga vsemu pa je seveda v prvi vrsti učinkovita prostorska zakonodaja, ki temelji na jasnih ciljih in stremi k celovitemu razvoju prostora v sodelovanju z vsemi nosilci urejanja prostora.

1.2.1 Zakonodaja s področja urejanja prostora

V obdobju po drugi svetovni voljni so bili vsa zakonodaja in ukrepi usmerjeni v ustvarjanje močnih urbanih centrov ter izgradnjo novih mest. Šele zakonodaja iz leta 1967¹ je

¹ Zakon o urbanističnem planiranju (1967) in Zakon o regionalnem prostorskem planiranju (1967).

predpisovala za podeželski prostor »urbanistični red«, ki je bil namenjen urbanističnemu urejanju (vaških) naselij (Prosen, 2007). Prosen (1987) ugotavlja, da je bil morda prav z urbanističnimi redi omogočen začetek vseobsežnega samograditeljstva, saj je močno primanjkovalo stanovanj in stavbnih zemljišč v urbanih centrih. Tudi poznejša spremenjena zakonodaja je omogočila stanovanjsko in drugo gradnjo na podeželju ².

Slovenija je leta 2002 poskušala področje prostorskega planiranja na novo urediti z novo krovno zakonodajo – istočasno sta bila tako sprejeta Zakon o urejanju prostora (2002) (v nadaljevanju ZUreP-1) in Zakon o graditvi objektov (2002) (v nadaljevanju ZGO-1). Medtem, ko se je ZGO-1 z nekaterimi popravki obdržal v veljavi, pa se je ZUreP-1 kmalu pokazal kot pomanjkljiv³ in tako ga je leta 2007 v precejšnjem delu nadomestil Zakon o prostorskem načrtovanju (2007) (v nadaljevanju ZPNačrt), in sicer na področju prostorskega načrtovanja, opremljanja stavbnih zemljišč ter vzpostavitve in vodenja informacijskega sistema (Pavliha, Prelog, 2009). Po dobrih dveh letih izvajanja pa se vedno bolj jasno kažejo pomanjkljivosti tudi tega zakona.

Poglavitni razlog za sprejetje novega zakona naj bi bil v tem, da naj ZUreP-1 ne bi omogočal hitre in kvalitetne priprave novih prostorskih aktov (Pavliha, Prelog, 2009); kot pa se vedno bolj kaže sedaj, tudi ZPNačrt ne dosega svojega namena, saj so postopki priprave novih prostorskih aktov (občinski prostorski načrti, občinski podrobni prostorski načrti) še vedno ali celo bolj zapleteni, birokratski in dolgotrajni, povečujejo pa se tudi stroški občin. Priprava in sprejem popolnoma novih prostorskih aktov, ki jih mora pripraviti večina od 210 slovenskih občin⁴ v (zelo kratkem) zakonsko določenem roku, ni enostavna naloga. V večini občin so še

² Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (ZUN) in Zakon o urejanju prostora (ZUreP), oba iz leta 1984.

³ Kot ena največjih napak ZUreP-1 se je med drugim izkazala uvedba lokacijske informacije za gradnjo objektov in drugih posegov v prostor, saj je v očeh investitorjev dokaj hitro prevzela vlogo ukinjene odločbe o priglasitvi del in namesto *informacije* o zemljišču tako rekoč postala dovoljenje za gradnjo nezahtevnih in enostavnih objektov praktično kjerkoli. Na podlagi izdane lokacijske informacije so se tako poleg nadstreškov in garaž ob stanovanjskih hišah popolnoma nenadzorovano gradili tudi pastirski stanovi v planinah, počitniške hiše v gozdovih in razne lope in ute sredi travnikov.

⁴ Nekatere občine so del teh obveznosti že izpolnile s pripravo strategije prostorskega razvoja občine in občinskega prostorskega reda na podlagi ZUreP-1, nekatere so se raje odločile izkoristiti drugo možnost, ki jo je

vedno v veljavi družbeni plani iz osemdesetih let prejšnjega stoletja, ki so v zadnjih dvajsetih letih doživeli kvečjemu manjše popravke, tako da je v vsaki od teh občin potrebno praktično na novo določiti temeljne strateške cilje prostorskega razvoja občine, razvojne koncepte in usmeritve, na parcelo natančno določiti bodočo rabo prostora ter zapisati izvedbene pogoje tako natančno, da je možna izdaja gradbenega dovoljenja na njihovi podlagi (Pavliha, Prelog, 2009). To je vsekakor zapleten proces, ki potrebuje svoj čas, sredstva in predvsem veliko mero strokovnosti in sodelovanja med različnimi sektorji. V Sloveniji je sodelovanje med različnimi sektorji (npr. že med sorodnimi ministrstvi) minimalno, saj vsak zastopa in zagovarja izključno svoje interese⁵ in tako namesto delovanja v smislu skupnega cilja prihaja do razhajanj in nepotrebnega zavlačevanja postopkov⁶.

V Sloveniji na primer nimamo niti osrednje organizacije, ki bi usklajevala aktivnosti razvoja podeželja različnih sektorjev in bi istočasno pomagala občinam pri izvedbi načrtov razvoja podeželja, in ne medsektorskega sodelovanja, saj tudi ni institucije, ki bi bila lokalno in regionalno pristojna nad izvajanjem programov razvoja podeželja v tesni povezavi z urejanjem prostora. Slabo je razvito regionalno prostorsko planiranje oz. poznamo bolj regionalne razvojne programe, za katere so zadolžene regionalne razvojne agencije (Prosen, 2007).

V zvezi z izvajanjem ZPNačrt se pojavljajo tako vsebinska, postopkovna kot tudi tehnična vprašanja izvajanja zakona⁷ (Pavliha, Prelog, 2009), vendar se zdi, da še tako popoln zakon ne

omogočil ZPNačrt, in sicer možnost spreminjanja in dopolnjevanja še veljavnih prostorskih sestavin planskih aktov. Občinski prostorski načrt pa je do septembra 2009 sprejelo le pet občin (Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o prostorskem načrtovanju, 2009).

⁵ Na primer Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano dokaj strogo varuje kmetijska zemljišča I. kategorije na podlagi podatkov iz prostorskih aktov, sprejetih v osemdesetih letih, ne da bi preverjalo dejansko stanje takih zemljišč danes in uskladilo svoje težnje z drugimi resorji, ki imajo morda v posameznih primerih upravičene zahteve glede drugačnih dejavnosti na takih zemljiščih.

⁶ Nosilci urejanja prostora (npr. Ministrstvo za kulturo) se ne odzivajo v zakonsko določenih rokih z izdajo smernic oziroma mnenj k osnutkom prostorskih aktov (po izkušnjah pri sodelovanju v postopku priprave sprememb in dopolnitev prostorskih sestavin dolgoročnega in družbenega plana občine Trzič - v letih 2008 in 2009).

⁷ Podrobneje - glej Pavliha, Prelog, 2009.

bo pripomogel k izboljšanju razmer na področju prostorskega planiranja dokler bodo v ozadju različni interesi⁸ namesto skupno zastavljenega strateškega cilja, h kateremu bi težile vse institucije in bi v ta namen med seboj tudi sodelovale. Ministrstvo za okolje in prostor (v nadaljevanju MOP) sicer že pripravlja predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o prostorskem načrtovanju⁹, ki naj bi v prvi vrsti odpravil nekatere administrativne pomanjkljivosti (podaljšal bi se npr. rok za izvedbo priprave sprememb in dopolnitev prostorskih sestavin še veljavnih planskih aktov), ne uvaja pa nobenih večjih vsebinskih dopolnitev, ki bi ZPNačrt bistveno izboljšale.

V dosednji praksi smo bili pogosto priče parcialnemu poseganju v prostor, podrejenemu samo investitorjevemu interesu, s čimer so bili spregledani interesi celotnega naselja ali zanemarjeni varstveni cilji. Z združenim razvojnim in prostorskim načrtovanjem bi zagotovili večjo skladnost v razvoju kraja in dosegli usklajenost med razvojnimi iniciativami – investitorji in prostorskimi možnostmi. Ponekod bi se že danes lahko izognili posegom, ki so neskladni z ambientalnimi kvaliteta in pomenijo trajno degradacijo prostora. Z neskladnim poseganjem v prostor lahko naselje trajno izgubi kvalitete in potencialne možnosti za npr. bodoči turistični razvoj (Dalla Valle, 1995).

Kot poudarja Prosen (2007), je pri planiranju podeželja več pozornosti treba nameniti predvsem:

- širitvi in združevanju lokalnih programov v koncepte celovitega razvoja podeželja na regionalni ravni,
- vzpostavitvi in uskladitvi sektorskih planov s projekti celovitega razvoja podeželja,
- planiranju »od spodaj navzgor« (princip bottom-up) – vse pobude naj v čim večji meri neposredno podaja lokalno prebivalstvo.

⁸ Posamezni nosilci urejanja prostora, posamezni sektorji, želijo brezpogojno varovati vsak svoje interese in ne sodelujejo (dovolj) med seboj pri usklajevanju različnih interesov v tem, istem prostoru. Npr. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano varuje kmetijska zemljišča in gozdne površine pred vsakršno pozidavo, ob enem pa prometni sektor na teh zemljiščih načrtuje gradnjo avtocest ali železnic. Podobno npr. MOP na eni strani spodbuja vlaganja v obnovo objektov kulturne dediščine, istočasno pa zavodi za varstvo kulturne dediščine in Ministrstvo za kulturo s strogim varovanjem posameznih objektov tak razvoj zavirajo. Gre za jasna protislovja med posameznimi državnimi organi, ki onemogočajo usmerjen in celovit razvoj nekega prostora.

⁹ Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o prostorskem načrtovanju z dne 4. 9. 2009, dostopen na: <http://www.mop.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/7621/7123/3660e7a5c4/> (8. 9. 2009).

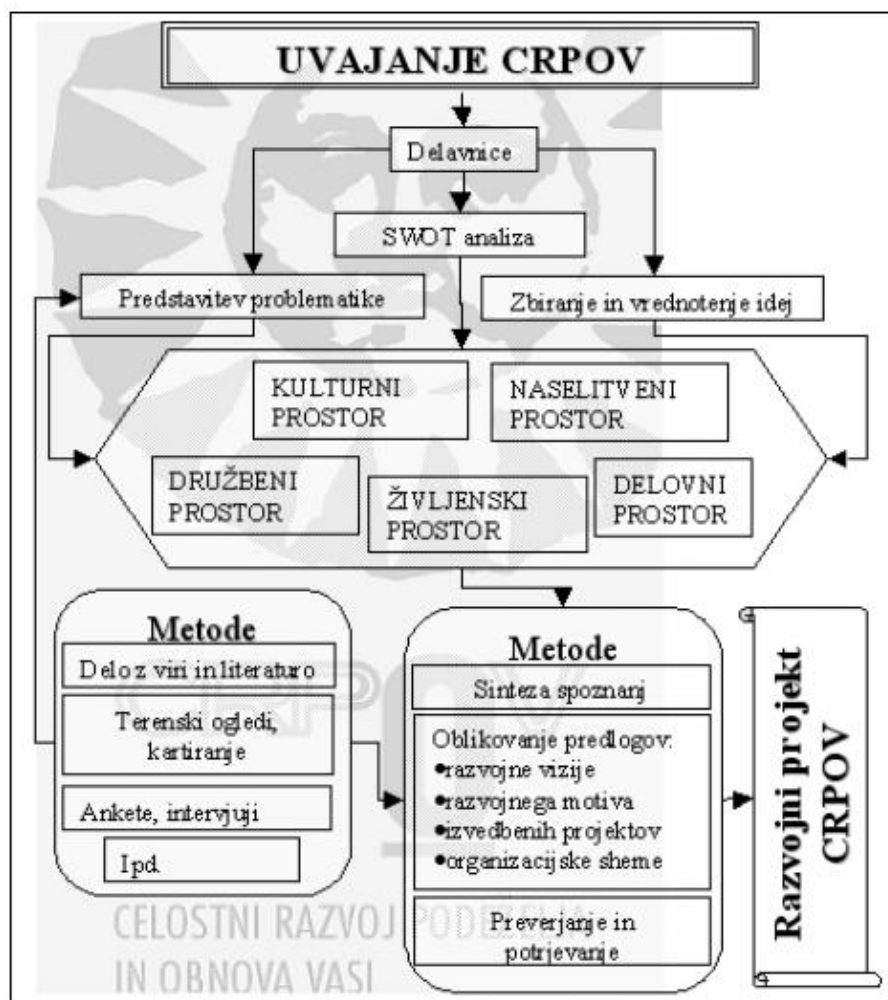
1.3 Prizadevanja za prenovo in razvoj vasi v Sloveniji (programi Celostnega razvoja podeželja in prenove vasi)

Zaradi velikih razlik in neskladij med urbanim in podeželskim prostorom, ki so nastala kot posledica dejavnosti, ki so bile v preteklosti po večini usmerjene v razvoj mest, medtem ko je bilo podeželje zapostavljeno, so se v Evropi pojavile potrebe po bolj enakomernem in uravnoteženem razvoju. Tako se je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja razvil koncept integralnega razvoja podeželja (Kovačič, 1995), ki je temeljil na enovitem pristopu k reševanju problemov. Tudi v Sloveniji so se začela prizadevanja za bolj usklajen regionalni razvoj približno v istem času. Po letu 1971 se je začel po eni strani spodbujati razvoj zasebnega kmetijstva, po drugi strani pa razvoj manj razvitih območij.

V začetku devetdesetih let se je v Sloveniji pričelo izvajanje programov Celostnega razvoja podeželja in obnove vasi (v nadaljevanju CRPOV) pod okriljem Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljevanju MKGP), ki so delovali po principu celostnega pristopa k reševanju problemov in s svojim inovativnim pristopom od spodaj navzgor – z vključevanjem lokalnega prebivalstva. Leta 1991 je bilo tako v CRPOV kot državni projekt vključenih prvih 17 naključno izbranih lokacij s ciljem, da se na območju, kjer projekt poteka, usposobi prebivalce za izvajanje posameznih dejavnosti z uporabo projektnega pristopa (Pelc, 2002).

Programi CRPOV so bili namenjeni obnovi in ohranjanju kulturne in arhitekturne dediščine, izboljšanju kvalitete življenja in dela lokalnih prebivalcev in povečanju potenciala za razvoj alternativnih in dopolnilnih gospodarskih dejavnosti na podeželju (Prosen, 2007). Temeljni cilji so bili med drugim ureditev vasi, oživljanje vasi, učinkovitejše kmetovanje ter ustvarjanje novih alternativnih dohodkovnih virov in s tem novih delovnih mest na podeželju. Ker so bili prvi projekti narejeni za majhna območja, so se leta 1996 na MKGP odločili izdelati tri osrednje projekte, ki so obsegali večja območja, in sicer Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine, Od Idrije do Kolpe in Program razvoja podeželja v Koroški regiji, vendar so se tudi ta območja izkazala za premajhna s premalo ljudmi za učinkovit razvoj. Tako so v letu 2006 na MKGP pričeli s sofinanciranjem Razvojnih programov podeželja (v nadaljevanju RPP), ki

so nadgradnja CRPOV in so se izvajali na večjih zaokroženih območjih, ki združujejo vsaj tri občine s skupnimi razvojnimi cilji (Strmčnik, 2008).

Shema uvajanja celostnega razvoja podeželja in obnove vasi (CRPOV) (Pelc, 2002)

Programi CRPOV so se poleg sredstev, ki jih je zagotavljalo MKGP, financirali še iz občinskih sredstev, lastnih sredstev vaščanov, sponzorstev in podobno. Do leta 2001 je bilo realiziranih 290 projektov CRPOV, do leta 2005 pa je bilo realiziranih (ali v fazi priprave) 31 RPP (Drobež, 2007).

Programi CRPOV v praksi po večini niso izpolnili svojega namena, pri njihovi izvedbi pa so se pojavljali različni problemi, med drugim (Drobež, 2007; Prosen, 2007):

- neusklajenost institucij, ki skrbijo za razvoj podeželja v Sloveniji,

- neobstoj institucije, ki bi koordinirala razvojne aktivnosti v podeželskem prostoru,
- neupoštevanje komasacije kot temeljnega instrumenta za doseganje celovitega razvoja podeželja in kot instrumenta zemljiškega managementa,
- pomanjkljiv izobraževalni sistem in kot posledica pomanjkanje ustreznega strokovnega kadra,
- relativno skromna finančna sredstva za izvajanje programov,
- slaba splošna seznanjenost javnosti z možnostmi programov,
- prenehanje z aktivnostmi po končanem uvajalnem programu,
- neizvajanje monitoringa oz. pregleda učinkov programov,
- premajhna povezanost s sistemom planiranja prostora in
- neupoštevanje regionalnih vidikov pri razvoju podeželja.

Področje prenove vasi v Sloveniji še vedno ni opredeljeno v nobeni trenutno veljavni zakonodaji¹⁰, kar je med drugim tudi eden od ključnih problemov pri uresničevanju projektov prenove vasi. Načrti za razvoj podeželja in prenove vasi predstavljajo tudi načrte za realizacijo ukrepov z različnih planskih ravni (država, regija, občina), planski akti pa so marsikje pomanjkljivi in ni jasno, kaj bi morali vsebovati načrti za prenovo vasi, zato je te cilje velikokrat težko uresničiti (Prosen, 2007).

Program CRPOV je bil prvi poskus celovitega urejanja podeželja, vendar ti projekti niso nikoli zagotavljali celostnega razvoja podeželja (Prosen, 2007). Kljub temu pa je Slovenija s tem pridobila dragocene izkušnje z vključevanjem lokalnih skupnosti v razvojno načrtovanje, ki jih lahko koristno uporabi in nadgradi v okviru prioritete osi LEADER PRP v tem in naslednjih programskih obdobjih.

¹⁰ Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt), 2007, Zakon o kmetijskih zemljiščih (ZKZ), 2003.

1.4 Primer dobre prakse planiranja, obnove in razvoja podeželskega prostora iz tujine: Bavarska

Bogato tradicijo na področju urejanja in razvoja podeželja v Evropi ima ZR Nemčija, še posebej Bavarska, kjer so s postopki urejanja zemljišč in naselij začeli že v 16. stoletju s ciljem izboljšanja posestne strukture. Bavarska je že leta 1886 dobila zakon o komasaciji, ki se je večkrat spreminjal in dopolnjeval, vendar je že takrat postal pomemben instrument za razvoj podeželja in urejanje prostora, vključno s prenovo vasi (Prosen, 2007). V letu 1959 se je v povezavi s spodbujanjem kmetijstva začela t.i. sanacija vasi (Dorfsanierung), katere cilj je bil predvsem zmanjševanje proizvodnih stroškov v kmetijstvu. V letu 1973 je bila na Bavarskem sanacija vasi organizacijsko in vsebinsko neposredno povezana s komasacijo (Magel, Attenberger, 1989), po letu 1977 pa je obnova vasi postala težišče bavarske agrarne politike in se razvila v instrument za vsestranski razvoj podeželja (Prepar, 1995).

Planiranje obnove vasi in zložba zemljišč upoštevata v prvi vrsti ekologijo in estetiko seveda ob hkratnem upoštevanju ekonomike, energetike in etike, pomembno pa je upoštevati tudi sociološki vidik ukrepa ter zgodovinske in etnološke značilnosti kraja. Pri načrtovanju obnove vasi je potrebno upoštevati obstoječo gradbeno strukturo, tradicionalno tipologijo in funkcionalnost objektov, kar je bilo v preteklosti zapostavljeno, ter oblikovanje tradicionalnih vaških trgov, ki so najpogosteje namenjeni družabnemu življenju in socialnim stikom prebivalcev. Potrebno je urediti tudi varnost prometa in urediti javne površine z upoštevanjem naravne in kulturne dediščine ter njihovega funkcionalnega vklopljanja v sodobno življenje. Posebno pozornost pri obnovi vasi pa na Bavarskem namenjajo prometni ureditvi naselja, predvsem za potrebe kmetijske mehanizacije, tranzitnega prometa ter notranjih vaških tokov (Prepar, 1995).

Mnogi ukrepi za razvoj podeželja se odražajo v prostoru, zato so se na Bavarskem uveljavili mnogi instrumenti in ukrepi razvoja podeželja, ki prispevajo k razvoju in urejanju krajine oz. podeželja (Drobež, 2007):

- instrumenti za varovanje in ohranjanje narave in varstvo kulturne dediščine (npr. ustanavljanje varstvenih območij),

- razni infrastrukturni ukrepi (npr. gradnja in vzdrževanje vaških poti),
- ukrepi socialne politike (kmetijsko svetovanje, prekvalifikacije),
- ukrepi komunalne politike (izboljšanje tehnične infrastrukture),
- nega krajine (vzdrževanje krajine ob uporabi naravi prijaznih krajinskih tehnik),
- prenova vasi (izboljšanje kakovosti življenja na podeželju in spodbujanje razvoja),
- regionalni management (Regionalmanagement; institucija, ki spremlja in izvaja koncepte celostnega razvoja podeželja na regionalni ravni),
- komasacije (povečanje gospodarske moči in izboljšanje strukture podeželskega prostora ob upoštevanju varstva okolja),
- prostovoljna menjava zemljišč (na ta način lahko kmetje hitro in stroškovno ugodno izboljšajo strukturo svojih zemljišč),
- koncept celostnega razvoja podeželja (medsebojna koordinacija razvojnih aktivnosti na podeželju, možnosti povezovanja podeželskih občin) in podobno.

Programi prenove vasi na Bavarskem obsegajo tri temeljne cilje (Prepar, 1995: 43):

- prenovo in novogradnjo objektov z namenom izboljšanja bivalnih pogojev in zunanjega izgleda stavb ter prenovo objektov umetnostno – zgodovinske ali etnološke vrednosti,
- izboljšanje prometnih razmer in celotne vaške infrastrukture z novogradnjo tranzitnih cest, obvoznih cest ter ureditev pešpoti in prometno nevarnih točk v vasi, poleg tega pa tudi ureditev komunalne oskrbe, odvoza odpadkov ter kanalizacije in vodovoda ter
- ohranjanje in izboljšanje podobe naselja.

Ključno vlogo v vseh omenjenih akcijah imajo prebivalci vasi, saj gre za razvoj njihovega območja. Potrebno je upoštevati njihove želje, vizije, potrebe in razpoložljive potencialne ter jih čimbolj vključevati v posamezne akcije (Prepar, 1995).

Cilj obnove vasi na Bavarskem je, da se v okviru zaželenega razvoja podeželja izboljšajo življenjske, stanovanjske in delovne razmere na podeželju, posebno agrarna struktura in neustrezna struktura urbane sredine. Z obnovo vasi naj bi (Prepar, 1995: 43):

- izboljšali okvirne pogoje za kmetijstvo,
- okrepili domači življenjski prostor za podeželsko prebivalstvo,
- poglobili zavest o pomenu kulture vaškega življenja,
- ohranili samostojen značaj podeželskih naselij in kulturne krajine in s tem pripravili vasi za zahteve v prihodnosti.

V zadnjih letih so na Bavarskem komasacijski postopki, prenova vasi ter infrastrukturni ukrepi povezani v skupek ukrepov celovitega razvoja podeželja. Izdeluje se koncept celovitega razvoja podeželja, ki predstavlja plansko osnovo za nadaljnjo uporabo (tradicionalnih) instrumentov za razvoj podeželja. Takih metod celovitega reševanja podeželske problematike pri nas žal še ne poznamo (Prosen, 2007).

1.5 Zaključki

Razlike med urbanim in (perifernim) podeželskim prostorom v Sloveniji kljub različnim prizadevanjem v preteklosti (programi CRPOV, spremembe prostorske zakonodaje) še vedno ostajajo. Bistvena problema poleg neustrezne prostorske zakonodaje sta neobstoje regionalne komponente in sektorski pristop k planiranju prostora. Kot zgled, kako se pravilno lotiti problema planiranja in urejanja podeželskega prostora, bi Sloveniji lahko služil primer ZR Nemčije, še posebej Bavarske, ki ima na tem področju bogato tradicijo in je uspešno uveljavila mnoge instrumente in ukrepe, ki prispevajo k razvoju in urejanju krajine oz. podeželja.

2 USMERITVE EU NA PODROČJU RAZVOJA PODEŽELJA IN SLOVENIJA

2.1 EU in razvoj podeželja

EU od 1. januarja 2007 sestavlja skupaj 27 držav članic, z zadnjim, petim krogom širitve pa se je tako bistveno povečal tudi delež podeželskega prostora znotraj celotnega območja EU, in sicer na kar 92 % (Strmčnik, 2008). S tem so se še poglobile razlike med bolj razvitimi, pretežno urbanimi, in manj razvitimi, pretežno podeželskimi regijami v sedemindvajseterici.

Evropa se problemov, s katerimi se sooča podeželje, zaveda in že desetletja poskuša z različnimi finančnimi instrumenti pomagati pri zmanjševanju razlik med regijami. Glavni panogi na podeželju sta bili in sta še vedno kmetijstvo in gozdarstvo, tako so bili prvi ukrepi v okviru SKP usmerjeni predvsem v ti dve področji, sčasoma pa je postajalo vedno bolj jasno, da je podeželje mnogo več kot le travniki in gozdovi in ga je potrebno obravnavati širše in k razvoju le tega pristopiti celovito.

Namen te naloge je raziskati možnosti črpanja sredstev kohezijske politike EU v finančnem obdobju 2007-2013 za dejavnosti iz naslova prenove in razvoja vasi, katerih financiranje omogoča kohezijska politika EU in se ob enem ne bodo prekrivale z drugimi programi in politikami financiranja. Poudarek bo predvsem na dejavnostih, katerih razvoj je bil do sedaj bolj ali manj zapostavljen, oziroma katerih razvoj ne poteka tako hitro kot bi lahko oz. kot bi si želeli (npr. aktivnosti v zvezi z uporabo OVE in podobno).

2.1.1 Strateške smernice Skupnosti za razvoj podeželja (programsko obdobje 2007-2013)

Na podlagi Uredbe Sveta (ES) št. 1698/2005 z dne 20. septembra 2005 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) je Svet 20.

februarja 2006 sprejel Sklep 2006/144/ES o strateških smernicah Skupnosti za razvoj podeželja za programsko obdobje 2007-2013, ki so podlaga za prihodnje politike razvoja podeželja. Smernice odražajo večnamensko vlogo kmetijstva v bogastvu in raznolikosti krajine, živilskih proizvodih ter kulturni in naravni dediščini v vsej Skupnosti. Na podlagi podanih smernic vsaka država članica pripravi svoj nacionalni strateški načrt, ki predstavlja referenčni okvir za pripravo programov razvoja podeželja.

Namen strateških smernic Skupnosti je pomagati (Sklep 2006/144/ES, 2006):

- določiti in se sporazumeti o področjih, kjer je s pomočjo EU za razvoj podeželja ustvarjena največja dodana vrednost na ravni EU,
- ustvariti povezavo z glavnimi prednostnimi nalogami EU (lizbonska, göteborgska strategija) in jih prenesti v politiko razvoja podeželja,
- zagotoviti usklajenost z drugimi politikami EU, zlasti na področju kohezije in okolja,
- spremljati izvajanje nove tržno usmerjene SKP in potrebnega prestrukturiranja, ki ga bo vključevala v starih in novih državah članicah.

Politika razvoja podeželja v obdobju 2007-2013 se osredotoča na tri ključna področja (kmetijsko – živilsko gospodarstvo, okolje in širše podeželsko gospodarstvo ter prebivalstvo), programi in strategije pa so oblikovane okoli štirih osi:

- os 1: izboljšanje konkurenčnosti kmetijstva in gozdarstva,
- os 2: izboljšanje okolja in krajine,
- os 3: izboljšanje kakovosti življenja na podeželskih območjih in diverzifikacija podeželskega gospodarstva,
- os 4: LEADER – lokalni pristop k razvoju podeželja – od spodaj navzgor.

Politika razvoja podeželja 2007-2013. (Program razvoja podeželja Republike Slovenije 2007-2013 – brošura, 2007)

V Sklepu 2006/144/ES (2006) je zapisanih šest strateških smernic Skupnosti, in sicer:

1. Izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja;
2. Izboljšanje okolja in podeželja;
- 3. Izboljšanje kakovosti življenja v podeželskih območjih in spodbujanje diverzifikacije podeželskega gospodarstva;**
4. Gradnja lokalnih zmogljivosti za zaposlovanje in diverzifikacijo;
5. Zagotavljanje usklajenosti pri programiranju;
6. Komplementarnost med instrumenti skupnosti.

Za namen te diplomske naloge je pomembna predvsem smernica 3 in predlagani ključni ukrepi k tej smernici.

3. Strateška smernica Skupnosti: Izboljšanje kakovosti življenja v podeželskih območjih in spodbujanje diverzifikacije podeželskega gospodarstva (Sklep 2006/144/ES, 2006) pravi:

»Viri, namenjeni področjem diverzifikacije podeželskega gospodarstva in kakovosti življenja v podeželskih območjih v okviru osi 3, morajo prispevati h glavni prednostni nalogi ustvarjanja zaposlitvenih možnosti in pogojem za rast. Vrsto ukrepov, ki so na voljo v okviru osi 3, je potrebno uporabljati zlasti za spodbujanje oblikovanja zmogljivosti, pridobivanja spretnosti in organizacije za razvoj lokalne strategije, kot tudi za pomoč pri zagotavljanju, da bodo podeželska območja ostala privlačna za prihodnje generacije. Pri pospeševanju usposabljanja, informiranja in podjetništva je treba upoštevati posebne potrebe žensk, mladih in starejših delavcev.«

Za izpolnitev teh prednostnih nalog se države članice spodbudi, da podpora osredotočijo na ključne ukrepe. Za to nalogo sta ključna predvsem dva od naštetih ukrepov (Sklep 2006/144/ES, 2006):

- **vrnitev življenja v vasi**; celostne pobude, ki združujejo diverzifikacijo, ustvarjanje podjetij, investicije v kulturno dediščino, infrastrukturo za lokalne storitve in obnovo lahko prispevajo k izboljšanju gospodarskih možnosti in kakovosti življenja in
- **razvoj zagotavljanja in inovativne uporabe OVE** lahko prispeva k ustvarjanju novih trgov za kmetijske in gozdarske proizvode, zagotavljanju lokalnih storitev in diverzifikaciji podeželskega gospodarstva.

Ob tem pa je potrebno upoštevati še smernici 5 in 6, s katerima se zagotavlja usklajenost pri programiranju in komplementarnost med instrumenti skupnosti.

2.1.2 Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013

NSNRP 2007-2013 (2007) je strateški dokument, ki opredeljuje prednostne naloge na področju razvoja podeželja, ki so zasnovane v skladu s prednostnimi nalogami Skupnosti na

področju politike razvoja podeželja. Pripravljen je v skladu z izhodišči iz Uredbe Sveta (ES) št. 1698/2005 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP). Načrt v celoti upošteva strateške smernice EU ter širše strateške usmeritve Skupnosti na področju trajnostne rabe virov (sklepi iz Göteborga) ter krepitve gospodarske rasti in zaposlovanja (Lizbonska strategija).

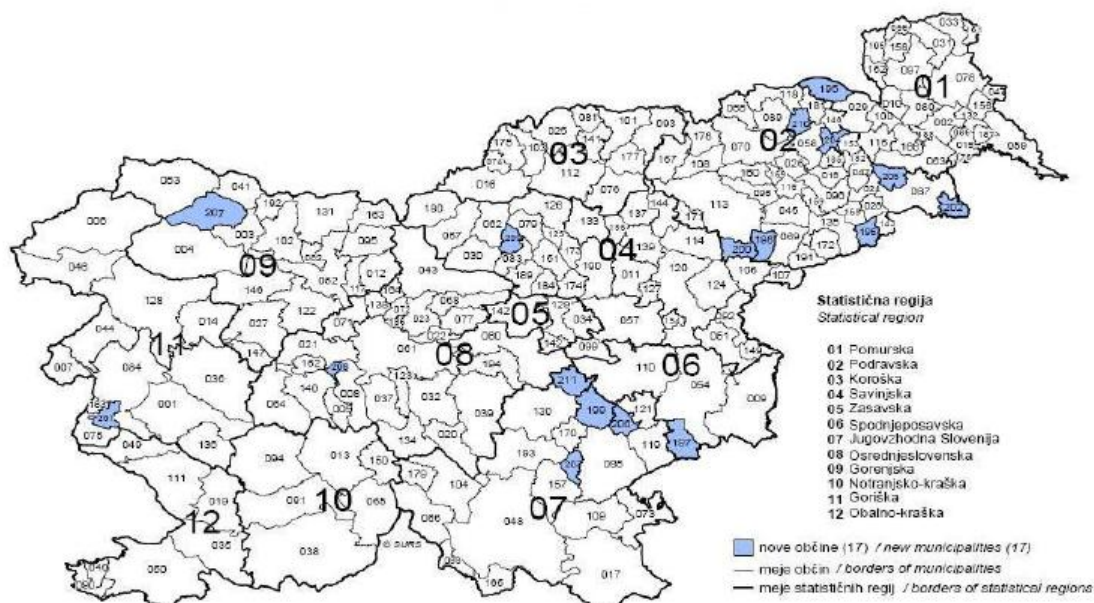
Ena od ključnih prednostnih nalog NSNRP, ki je pomembna za to diplomsko nalogo, je graditi na načelih trajnostnega gospodarjenja z obnovljivimi naravnimi viri, posebna pozornost pa je namenjena tudi vzdrževanju kulturne krajine, varovanju okolja in ohranjanju poseljenosti podeželja ter njegove identitete. NSNRP 2007-2013 (2007) predstavlja referenčni okvir za pripravo PRP 2007-2013 za celotno območje Republike Slovenije (v nadaljevanju RS).

2.1.3 Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013

V nadaljevanju podrobneje obravnavamo PRP RS za obdobje 2007-2013 v delu, ki je pomemben z vidika raziskovanja za potrebe te naloge.

PRP za obdobje 2007-2013 je pripravljen na podlagi NSNRP 2007-2013 in je enovit izvedbeni dokument politike razvoja podeželja, ki pokriva celotno območje RS. Slovenija si je za to finančnem obdobje še izpogajala izhodišče, da celotno ozemlje države predstavlja eno regijo na nivoju NUTS 2 ter je na ta način je v celoti upravičena do intenzivne pomoči iz sredstev strukturnih in Kohezijskega sklada¹¹ (Mulec, 2008). Na ravni NUTS 3 je Slovenija razdeljena na 12 (statističnih) razvojnih regij, raven NUTS 5 pa predstavlja 210 slovenskih občin.

¹¹ Zaradi vstopa novih držav članic v EU, ki so dosti revnejše od starih članic, se je povprečni BDP na prebivalca bistveno zmanjšal in Slovenija lahko kmalu preseže 75 % povprečne razvitosti, če bi še vedno nastopala kot ena regija, s tem pa ne bi bila več upravičena do intenzivne pomoči iz sredstev strukturnih in Kohezijskega sklada. Ozemeljska razdelitev na ravni NUTS 2 na dve oz. tri regije bi omogočila, da bi bil vsaj del slovenskega ozemlja tudi v naslednjih finančnih obdobjih upravičen do te pomoči (Mulec, 2008:132).

Lokalna in regionalna delitev Slovenije, 1. januar 2007 (Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013, 2007: 40)

Statistična regija	VSE OBČINE			PODEŽELSKÉ OBČINE*					
	Število občin	Površina (km ²)	Število preb.	Število občin	Delež (%)	Površina (km ²)	Delež (%)	Število preb.	Delež (%)
Pretežno podeželske*									
Spodnjeposavska	3	885	69.826	3	100,0	885	100,0	69.826	100,0
Notranjsko-kraška	6	1.456	51.032	6	100,0	1.456	100,0	51.032	100,0
Jugovzhodna Slov.	16	2.675	139.095	15	93,8	2.377	88,9	97.661	70,2
Koroška	12	1.041	73.839	9	75,0	893	85,8	51.020	69,1
Goriška	12	2.325	119.622	10	83,3	2.001	86,1	77.127	64,5
Značilno podeželske*									
Pomurska	26	1.337	122.717	16	61,5	944	70,6	60.321	49,2
Savinjska	32	2.384	256.752	22	68,8	1.723	72,3	103.818	40,4
Podravska	34	2.170	319.114	21	61,8	1.492	68,8	117.445	36,8
Osrednjeslovenska	25	2.555	496.675	13	52,0	1.616	63,2	108.787	21,9
Gorenjska	17	2.137	198.342	10	58,8	1.528	71,5	65.351	32,9
Obalno-kraška	7	1.044	105.029	4	57,1	660	63,2	23.436	22,3
Pretežno urbane*									
Zasavska	3	264	45.547	0	0,0	0	0,0	0	0,0
SLOVENIJA	193	20.273	1.997.590	129	66,8	15.575	76,8	825.824	41,3

* Občine, v katerih je gostota poseljenosti manjša od 98 prebivalcev/km²

** OECD klasifikacija območij glede na delež prebivalstva, ki živi v podeželskih občinah:

- Pretežno podeželska območja: v podeželskih občinah živi več kot 50% prebivalstva
- Značilno podeželska območja: v podeželskih občinah živi med 15% in 50% prebivalstva
- Pretežno urbana območja: v podeželskih občinah živi manj kot 15% prebivalstva

Klasifikacija podeželskih območij v Sloveniji po OECD metodologiji na ravni NUTS 5 (občine) in NUTS 3 (statistične regije), 2002 (Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013, 2007: 41).

Nacionalne prednostne naloge PRP 2007-2013, opredeljene na podlagi NSNRP, zajemajo ukrepe na štirih oseh (Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013, 2007: 56):

- izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja (os 1),
- izboljšanje okolja in podeželja (os 2),
- izboljšanje kakovosti življenja na podeželju in diverifikacija podeželskega gospodarstva (os 3),
- LEADER (os 4).

Za izvajanje ukrepov v okviru posameznih osi je Slovenija namenila sredstva EKSRP v deležih kot je prikazano v spodnji preglednici:

OS	Javna sredstva (€)			% na os EKSRP
	Skupaj	EKSRP sofinanciranje	EKSRP sredstva	
1. os	399.487.151	75,00%	299.615.363	* 33,28
2. os	587.640.844	80,00%	470.112.675	* 52,22
3. os	132.039.136	75,00%	99.029.352	11,00
4. os	33.760.006	80,00%	27.008.005	3,00
Tehnična pomoč	6.001.779	75,00%	4.501.334	0,50
Skupaj	1.158.928.916	77,68%	900.266.729	100,00

* Odstotek EKSRP je zaradi preglednosti v tej tabeli zaokrožen na dve decimalni mesti, zneski po posameznih oseh pa so določeni na podlagi zaokroževanja na sedem decimalnih mest.

Finančna sredstva po posameznih oseh ter delež sofinanciranja EKSRP. (Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013, 2007: 88)

Prispevek Skupnosti za izvajanje ukrepov PRP 2007-2013 v sedemletnem obdobju je ocenjen na okoli 900 milijonov EUR, v nacionalnem proračunu pa je zagotovljeno sofinanciranje v višini 20 do 25 odstotkov, skladno z opredelitvijo stopnje sofinanciranja v Uredbi 1698/2005.

V nadaljevanju bomo podrobneje obravnavali os 3: Izboljšanje kakovosti življenja in diverifikacija podeželskega gospodarstva.

V okviru 3. osi so predvideni trije ukrepi, med katere so porazdeljena sredstva, namenjena tej osi:

- podpora ustanavljanju in razvoju podjetij (66 % sredstev 3. osi),

- obnova in razvoj vasi (23 % sredstev 3. osi) ter
- ohranjanje dediščine na podeželju (11 % sredstev 3. osi).

Ukrepi 3. osi se financirajo iz javnih sredstev, pri čemer se do 75 % sredstev sofinancira iz EKSRP, 25 % pa iz proračuna RS.

2.1.3.1 Ukrepi v okviru 3. osi: Kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva

Cilj ukrepov in aktivnosti te osi je s podporami naložbam spodbuditi zaposlovanje in ustvarjanje novih delovnih mest v nekmetijskih in s kmetijstvom povezanih dejavnostih na podeželju ter s podporami urejanju podeželskih naselij in njihove kulturne dediščine pospešiti razvoj podeželja, ki vodi v dvig dohodkov in življenjske ravni v podeželskih skupnostih.

Ukrepi in aktivnosti 3. osi PRP 2007-2013 so navedeni v spodnji preglednici:

Ukrepi in aktivnosti

Šifra	Ukrep	Uredba 1698/2005
31	Ukrepi za diverzifikacijo podeželskega gospodarstva	
311	Diverzifikacija v nekmetijske dejavnosti	Člen 52 (a) (i), člen 53
312	Podpora ustanavljanju in razvoju mikro podjetij	člen 52 (a) (ii), člen 54
32	Ukrepi za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju	
322	Obnova in razvoj vasi	člen 52 (b) (i) (ii), člen 56
323	Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja	člen 52 (b) (iii), člen 57

Ukrepi in aktivnosti 3. osi PRP 2007-2013. (Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013, 2007: 244)

Podrobneje nas zanimata predvsem Ukrepa za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju, torej Ukrep 322: Obnova in razvoj vasi in Ukrep 232: Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja.

2.1.3.1.1 Ukrepa za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju

2.1.3.1.1.1 Ukrep 322: Obnova in razvoj vasi

Cilj ukrepa je s podporo naložbam v obnovo in razvoj vasi izboljšati življenjske pogoje v podeželskih skupnostih in tako prispevati k privlačnosti vaškega okolja kot bivanjskega prostora in potenciala za razvoj drugih dejavnosti, še posebej turizma. Razlogi za te ukrepe so zaostajanje podeželskih območij v razvoju za urbanimi središči, kar jih izpostavlja večji nevarnosti depopulacije na eni strani in marginalizaciji na drugi strani z negativnimi gospodarskimi, okoljskimi in socialnimi posledicami. Podeželje ima v primerjavi z mestnimi območji specifične razvojne potrebe, probleme in priložnosti, ki zahtevajo tudi drugačen razvojni pristop. Zelo pomembna je razvitost in dostopnost infrastrukture za prebivalce in podjetja na podeželju. Podeželska naselja razpolagajo tudi s stavbnim fondom, ki pa je slabo izkoriščen in pogosto brez namembnosti. Take objekte je mogoče izkoristiti za različne aktivnosti in prostočasne dejavnosti lokalnega prebivalstva.

V sklopu tega ukrepa je združenih več aktivnosti, vendar prevladujejo tiste, ki so namenjene obnovi in razvoju vasi. Za aktivnosti, ki spadajo pod osnovne storitve, je namenjenih 20 odstotkov javnih sredstev tega ukrepa. Aktivnosti, ki bi lahko sodile v druge ukrepe, bodo z izvedbo skozi ta ukrep pripomogle k oživljanju vasi in k spodbuditi celovitega razvoja vasi. Aktivnosti so zelo povezane in bodo hkrati z izgradnjo in obnovo objektov za izboljšanje kvalitete življenja na podeželju spodbudile tudi razvoj in dostop do različnih storitev in dobrin, ki bodo skupaj s prostorsko dostopnostjo dejansko omogočile preskok podeželja na višjo kakovostno bivanjsko raven (Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013, 2007: 253).

V okviru tega ukrepa se podpirajo naložbe, katerih predračunska vrednost ne presega 600.000 EUR in katerih namen je:

- urejanje površin, ki služijo skupnim namenom in potrebam v podeželskih naseljih,
- urejanje vaških jeder,
- urejanje infrastrukture in povezav znotraj naselij,

- obnavljanje in izgradnja večnamenskih zgradb skupnega pomena za medgeneracijsko druženje, kulturno – umetniško, športno in drugo prostočasno dejavnost lokalnega prebivalstva.

Ta ukrep se z ostalimi operativnimi programi razmejuje na naslednji način:

- da so to projekti lokalnega pomena,
- da gre za podporo naložbam v naseljih brez statusa mesta,
- da je najvišja predračunska vrednost naložbe 600.000 EUR.

2.1.3.1.1.2 Ukrep 323: Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja

Kulturna krajina in dediščina na podeželju sta pomembni gospodarski priložnosti. Območja naravnih vrednot in ohranjanje kulturne dediščine podeželja je potrebno vrednotiti kot del identitete naroda in tudi kot priložnost za spodbujanje turizma in z njim povezanih dejavnosti. Cilj ukrepa je s podporo projektom prispevati k ohranitvi dediščine na podeželju ter omogočiti povezovanje kulturne dediščine, naravnih vrednot ter kulturne krajine z razvojem turizma in preživljanjem prostega časa, izboljšati kakovost življenja na podeželju in posredno vplivati tudi na večjo gospodarsko vitalnost podeželja (Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013, 2007).

V okviru tega ukrepa se podpirajo projekti, katerih predračunska vrednost ne presega 360.000 EUR ter imajo poseben pomen za ohranjanje dediščine podeželja. Podpore so namenjene predvsem za:

- obnovo kulturne in etnološke dediščine na podeželju,
- muzeje na prostem,
- eko muzeje,
- prostore za postavitve stalnih razstav etnološke dediščine,
- ureditev in izgradnjo tematskih poti,
- drugo.

Ta ukrep se z ostalimi operativnimi programi razmejuje na naslednji način:

- da gre za podporo naložbam v naseljih brez statusa mesta,
- da je najvišja predračunska vrednost naložbe 360.000 EUR.

PRP 2007-2013 zagotavlja skladnost in komplementarnost znotraj osi ter med osmi z ukrepi SKP, kohezijske politike in instrumentom podpore Skupnosti za ribištvo.

2.1.3.2 Skladnost Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013 s kohezijsko politiko EU

Za izvajanje cilja konvergence v okviru kohezijske politike EU določa Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013 (v nadaljevanju NSRO), ki opredeljuje generalno strategijo za doseganje hitrejše konvergence, tri operativne programe (Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013, 2007):

- Operativni program krepite regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013 (v nadaljevanju OP RR), ki se financira iz ESRR,
- Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013 (v nadaljevanju OP ESS), ki se financira iz ESS ter
- Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013 (v nadaljevanju OP ROPI), ki se financira iz Kohezijskega sklada in ESRR.

Z namenom doseganja sinergij in preprečevanja prekrivanja ukrepov PRP 2007-2013 in posameznih skladov kohezijske politike so razmejitev sledeče: ukrepi 3. osi PRP 2007-2013 se izvajajo na območjih izven mestnih naselij, razmejitve pa temelji tudi na opredelitvi namenov in/ali najvišje skupne vrednosti naložbe, in sicer (Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013, 2007):

- OP RR: načeloma se v okviru kohezijske politike financirajo večji projekti, v okviru razvoja podeželja pa manjši, lokalno obarvani projekti. Podobno velja za projekte oživljanja vaških jeder oziroma izgradnje večnamenskih objektov, ki so v okviru razvoja podeželja izrazito lokalno obarvani, medtem ko so projekti v okviru razvoja regij regionalno usmerjeni,

- **OP ROPI:** v okviru 3. osi PRP so možne podpore mikro podjetjem pri proizvodnji električne energije ter daljinskem ogrevanju, kar naj bi prispevalo k dvigu deleža OVE, ki je eden od ciljev razvojne prioritete OP ROPI, vendar samo do 480.000 EUR predračunske vrednosti naložbe. Razmejitev pri izvedbi OP ROPI in ukrepov 3. osi in osi LEADER iz PRP se opredeli glede na lokacijo naložbe in tip upravičenca.

2.2 Učinkovitost izvajanja Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007 - 2013

Po podatkih MKGP (Program razvoja podeželja 2007-2013, 2009) je v okviru PRP v letu 2007 Slovenija pričela s pripravo pravnih podlag, potrebnih za izvedbo javnih razpisov, vendar v okviru Ukrepa 322: Obnova in razvoj vasi in Ukrepa 323: Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja v tem letu še ni bil objavljen noben razpis. V letu 2008 in 2009 pa so bili skupaj objavljeni že po trije razpisi v okviru vsakega od prej navedenih ukrepov, za katere zanimanje sicer obstaja, vendar je glede na zastavljene cilje premajhno, le nekaj odstotno, dokaj nizek pa je tudi odstotek odobrenih prijav. V letu 2008 je bilo v okviru Ukrepa 322 odobrenih 38 % prijav, v okviru Ukrepa 323 pa le 15 %.

3 KOHEZIJSKA POLITIKA EU

EU je že zelo zgodaj prišla do spoznanja, da velike ekonomske in socialne razlike v razvitosti med posameznimi regijami in državami ovirajo trajnosten razvoj Skupnosti kot celote. Da bi k reševanju teh problemov pristopila kar najbolj celovito, je EU že pred desetletji začela z izvajanjem tako imenovane kohezijske politike kot ene svojih prioriternih ekonomskih politik. Kohezijska politika EU temelji na načelu solidarnosti, saj je usmerjena v pospeševanje razvoja tistih regij in držav, ki so gospodarsko in socialno v slabšem položaju od povprečja EU (Mrak, Mrak in Rant, 2004). Temeljni cilj kohezijske politike je bil in ostaja nespremenjen – prispevati k zmanjševanju razlik v razvitosti med posameznimi deli EU (Mrak, Mrak in Rant, 2004) ter doseči enakomeren vsestranski razvoj EU, kar je eden od temeljnih ciljev EU (Mulec, 2008).

Slovenija se je s kohezijsko politiko spoznavala že v letih pred pristopom v EU, saj je bila kot druge države pristopnice deležna tako imenovane predpristopne pomoči EU v obliki programa PHARE ter predpristopnih instrumentov ISPA in SAPARD, ta pa je namenjena zmanjševanju razvojnega zaostanka in spodbujanju skladnega regionalnega razvoja države pristopnice, ob enem pa se bodoče nove članice tako pripravi na čim bolj učinkovito črpanje sredstev kohezijske politike po včlanitvi v EU (Mrak, Mrak in Rant, 2004).

Kohezijska politika EU ima seveda tudi svoje slabe lastnosti, sam postopek izvajanja je izredno zapleten, birokratski in v mnogih primerih ekonomsko neučinkovit kot v svojih raziskovanjih ugotavljajo različni avtorji (Mulec, 2008; Mrak, Mrak in Rant, 2004), česar ne moremo zanemariti. Vendar se v tej nalogi ne bomo podrobneje ukvarjali z dejanskim izvajanjem kohezijske politike, poskušali bomo le raziskati, kakšne možnosti črpanja sredstev v okviru dejavnosti prenove in razvoja vasi ter s tem podeželja v Sloveniji nudijo skladi kohezijske politike EU preko operativnih programov v tem finančnem obdobju 2007-2013. Finančna sredstva, ki so na voljo, bi namreč lahko služila kot dopolnitev sicer dokaj izčrpano zastavljenemu PRP za obdobje 2007-2013 in še pospešila razvoj slovenskega podeželja.

3.1 Zgodovinski pregled

Leta 1958 sta bila na podlagi Rimske pogodbe najprej ustanovljena ESS in EKUJS, ki sta prva začela izvajati različne ukrepe kohezijske politike in katerih cilj je bil zmanjševanje razlik v razvitosti in življenjskem standardu v posameznih državah članicah Evropske gospodarske skupnosti (v nadaljevanju EGS). Delovanje regionalne politike je imelo pozitiven vpliv na krepitev EGS in leta 1975 je bil ustanovljen še ESRR, katerega naloga je bila prerazporeditev dela proračunskih prispevkov držav članic v najrevnejše regije Skupnosti (Mrak, Mrak in Rant, 2004).

Pogodba o EU iz Maastrichta leta 1992 je krepitev ekonomske in socialne kohezije postavila kot enega svojih temeljnih ciljev ob bok ekonomski in monetarni uniji ter skupnemu trgu. V skladu z določili te pogodbe so bili izoblikovani ukrepi za krepitev ekonomske in socialne kohezije, ki naj bi prispevali k zmanjšanju oziroma odpravi razlik v stopnjah razvoja posameznih regij. Pogodba o EU je tudi predvidevala ustanovitev Kohezijskega sklada, ki naj bi nudil podporo projektom na področju okolja in prometa. Poleg že obstoječih Strukturnih skladov je bil leta 1994 oblikovan tudi poseben sklad za ribištvo – FIUR (Mrak, Mrak in Rant, 2004).

3.2 Pregled instrumentov evropske kohezijske politike (strukturna sklada in Kohezijski sklad) v finančnem obdobju 2007-2013

Kohezijska politika EU je od svojega začetka doživela že kar nekaj reform in se z vsakim finančnim obdobjem nadgrajuje, odpravlja pomanjkljivosti in se izboljšuje. 31. decembra 2006 se je tako zaključilo finančno obdobje 2000-2006, s 1. januarjem 2007 pa se je pričelo novo sedemletno obdobje, ki bo trajalo do konca leta 2013. Slovenija je postala pravnomočna članica EU maja 2004, torej sredi prejšnjega finančnega obdobja, tako je ta finančna perspektiva 2007-2013 prva, v katero je tudi Slovenija vključena v celotnem sedemletnem obdobju.

Pomembnejši spremembi v tej finančni perspektivi sta nova sklada za kmetijstvo in razvoj podeželja EKSRP in za ribištvo ESR, ki v finančnem obdobju 2007-2013 ne spadata več med strukturne sklade (Mulec, 2008: 25). V okviru reform evropske kohezijske politike za obdobje 2007-2013 se je zmanjšalo število strukturnih skladov, vendar pa kljub temu ni mogoče govoriti o bistvenih strukturnih spremembah, saj kmetijska in ribiška območja še vedno v celoti financirajo strukturni skladi, koordinirata pa jih novi sklad za kmetijstvo in razvoj podeželja ter ESR (Mulec, 2008: 28).

V finančnem obdobju 2007-2013 tako delujeta dva strukturna sklada (ESRR in ESS) ter Kohezijski sklad.

Finančna sredstva strukturnih skladov in Kohezijskega sklada so pomemben vir prihodkov tistih držav članic oziroma regij, ki zaostajajo v razvoju. Namen strukturnih skladov je, da usmerjajo svoja sredstva v regije v pretežni meri v skladu s prednostnimi cilji oziroma smernicami, postavljenimi s strani EU, ki odražajo prioritete v strukturni politiki in so tako osnova za razdeljevanje sredstev strukturnih skladov oz. odločanje o tem, kateri projekti naj se podprejo (Mulec, 2008: 26).

Cilje, naloge in načela delovanja skladov, delitev sredstev po prioritetnih ciljih, programiranje vključno z vsebino instrumentov programiranja ter inovativne ukrepe in tehnično pomoč, v posebnih poglavjih pa tudi upravljanje, finančni nadzor in vrednotenje, spremljanje ter obveščanje javnosti s splošnimi določili o strukturnih skladih določa Uredba Sveta (ES) št. 1083/2006 z dne 11. julija 2006 o splošnih določbah o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu in Kohezijskem skladu in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1260/1999 (Mulec, 2008: 28).

3.2.1 Strukturna sklada

3.2.1.1 Evropski sklad za regionalni razvoj

ESRR je strukturni sklad, ki je namenjen dvigovanju produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva, zato podpira investicije v proizvodnjo, investicije v infrastrukturo ter ukrepe za razvoj prvobitnega regijskega potenciala, pri čemer financira posebne storitve za podjetja, lokalno infrastrukturo ali tehnološki transfer (Mulec, 2008).

Uredba (ES) št. 1080/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o Evropskem skladu za regionalni razvoj in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1783/1999 določa prednostna področja financiranja ESRR, s čimer želi doseči večjo učinkovitost porabe sredstev, med drugim tudi naslednja (Mulec, 2008: 31-32):

- V okviru cilja »Konvergenca« podpira poleg področij krepitve infrastrukture prometa, okolja, energije, izobraževanja, sociale in zdravstva ter pomoči malim podjetjem še področja raziskav, turizma, kulture, ohranjanja kulturne in naravne dediščine, inovacij, prenosa tehnologij in zmanjševanja tveganj. ESRR tako v okviru tega cilja skrbi za vrsto intervencij, ki odražajo potrebe, s katerimi se srečujejo regije. Njihov namen je aktiviranje in posodobitev virov regij in tako sprožiti trajnostni razvoj.

Financiranje prednostnih področij kot so krepitev infrastrukture prometa, okolja, energije ter naložbe v turizem, raziskave in inovacije, je ustrezno, kadar gre za javne dobrine oz. za dobrine, pri katerih prevladujejo elementi javnega značaja in je njihova zagotovitev nujna za nadaljnji razvoj regije.

Posebna pozornost je namenjena obravnavi posebnih teritorialnih značilnosti, posebnih zahtev o urbani dimenziji, naravno deprivilegiranih območij ter najbolj oddaljenih obrobni regij. Tu so ukrepi namenjeni tudi izboljšanju dostopnosti ter obnovi povezav med mesti in podeželskimi območji (Mulec, 2008: 34).

3.2.1.2 Evropski socialni sklad

ESS je bil ustanovljen z Uredbo (ES) št. 1081/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o Evropskem socialnem skladu in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1784/1999.

Prispeval naj bi h krepitvi človeških virov v manj razvitih regijah, kjer obstaja pomanjkanje ustrezno usposobljene delovne sile, ter s tem pomagal regijam razviti svoj prvobitni (endogen) potencial (Mulec, 2008).

Vloga ESS ni neposredno vezana na raziskovanje za potrebe te diplomske naloge, zato ga ne obravnavamo podrobneje.

3.2.2 Kohezijski sklad

Kohezijski sklad za obdobje 2007-2013 opredeljuje Uredba Sveta (ES) št. 1084/2006 z dne 11. julija 2006 o ustanovitvi Kohezijskega sklada in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1164/94.

Ukrepi v finančnem obdobju 2007-2013 niso namenjeni samo velikim projektom na področju prometne infrastrukture in varstva okolja, ampak lahko Kohezijski sklad v skladu s prednostnimi nalogami, ki jih je določil Evropski svet v Lizboni (marca 2000) in v Göteborgu (junija 2001), financira tudi dejavnosti na področjih, ki spodbujajo trajnostni razvoj in imajo jasno okoljsko razsežnost kot so (Uredba Sveta (ES) št. 1084/2006):

- učinkovita raba energije (v nadaljevanju URE) in OVE,
- prometni sektor izven vseevropskih omrežij: železnica, rečne in morske plovne poti,
- ukrepi intermodalnih prometnih sistemov in njihova medobratovalnost,
- nadzor obsega cestnega in zračnega prometa ter mestnega prometa, ki onesnažuje okolje in podobno.

Področja, ki jih Kohezijski sklad podpira, so večinoma javne dobrine mešanega značaja, ki imajo večji del elementov javnih dobrin, s financiranjem teh javnih dobrin pa se vzpostavlja infrastruktura, ki je pogoj za vsestranski razvoj. Kohezijski sklad je v obdobju 2007-2013 vključen v večletno programiranje strukturne pomoči za doseganje večje skladnosti med posegi raznih skladov. Operativni programi, predloženi v okviru cilja »Konvergence« s prispevkom iz Kohezijskega sklada, se izdelajo na nacionalni ravni, saj Kohezijski sklad sredstva prvenstveno namenja državam in ne regijam (Mulec, 2008).

3.3 Zaključki

Kohezijska politika EU tudi v finančnem obdobju 2007-2013 s sredstvi strukturnih skladov in Kohezijskega sklada predstavlja pomemben vir prihodkov držav članic oziroma regij, ki zaostajajo v razvoju. Omogoča sofinanciranje velikega spektra aktivnosti na različnih področjih, med drugim tudi v okviru razvoja podeželja, kar bo predmet podrobnejše obravnave v nadaljevanju.

4 KOHEZIJSKA POLITIKA EU V SLOVENIJI V FINANČENEM OBDOBJU 2007-2013

Slovenija je za trenutno finančno obdobje črpanja kohezijskih sredstev EU 2007-2013 pripravila Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007-2013 (2008) (v nadaljevanju DRP) ter tri operativne programe (Mulec, 2008: 164):

- OP RR (Operativni program krepitev regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013), ki se financira iz ESRR,
- OP ESS (Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013), ki se financira iz ESS ter
- OP ROPI (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013) ki se financira iz Kohezijskega sklada in delno iz ESRR.

4.1 Nacionalni strateški referenčni okvir in operativni programi v finančnem obdobju 2007-2013)

Pravno podlago za črpanje sredstev kohezijske politike predstavlja Uredba Sveta o splošnih določbah o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu in Kohezijskem skladu (Uredba Sveta (ES) št. 1083/2006), ki jo dopolnjujejo bolj podrobne uredbe za posamezen sklad. Skladno s to uredbo države članice pripravijo programske dokumente na dveh hierarhičnih ravneh (Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013, 2007):

1. raven predstavlja **NSRO**, ki opredeljuje generalno strategijo države članice za doseganje hitrejše konvergence. V okviru tega programa se pripravi analiza stanja, strategija, opredelijo se osnovni mehanizmi doseganja zastavljenih ciljev, vključno z določitvijo števila operativnih programov in osnovnimi finančnimi razdelitvami. Dokument mora biti usklajen s Strateškimi smernicami skupnosti za kohezijo ter Nacionalnim programom reform (Lizbonska strategija) ter Skupnim poročilom o socialni vključenosti.

Glede na pomen in funkcijo NSRO ta dokument predstavlja osnovo za pripravo DRP. V DRP naj bi bili namreč vključeni vsi tisti razvojno – investicijski programi in projekti v Sloveniji v obdobju 2007-2013, ki bodo financirani ali sofinancirani iz državnega proračuna in občinskih proračunov, NSRO pa vključuje tiste programe in projekte, ki bodo sofinancirani s sredstvi evropskega proračuna in ki bodo izpolnjevali kriterije novih uredb EU s področja kohezijske politike za obdobje 2007-2013.

2. raven: na osnovi NSRO se pripravijo **operativni programi**. Ti imajo v obdobju 2007-2013 enako funkcijo kot Enotni programski dokument za obdobje 2004-2006 in torej v pravnem smislu predstavljajo pravno podlago za črpanje sredstev, saj jih potrdi Evropska komisija. Operativni programi skozi razvojne prioritete določajo razvojno strategijo in cilje razvoja, ki jih želi država na posameznem področju doseči s finančno pomočjo evropskih skladov.

K sredstvom kohezijske politike je potrebno zagotoviti ustrezna sredstva soudeležbe RS. V okviru dejavnosti znotraj operativnih programov OP RR, OP ESS in OP ROPI je predvidena stopnja sofinanciranja s sredstvi EU 0,85, preostalih 15 % sredstev pa mora zagotoviti RS v okviru državnega proračuna.

4.1.1 Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013

NSRO je programski dokument, ki skupaj z operativnimi programi predstavlja podlago za črpanje sredstev kohezijske politike. Sestavljen je iz sedmih poglavij, kjer je predstavljena analiza dosežene stopnje razvoja po posameznih področjih, prostorska problematika Slovenije ter njeno sodelovanje z regijami v sosednjih in nekaterih drugih bližnjih državah. Predstavljene so tudi dosedanje izkušnje z izvajanjem kohezijske politike in vpetost NSRO v širši razvojni kontekst RS in EU. V nadaljevanju so opredeljeni strategija in cilji NSRO za programe, ki se financirajo s kohezijskimi sredstvi EU ter vsebinski okvir in cilji posameznih operativnih programov ter v zaključku še finančni načrt. Splošna usmeritev NSRO je izboljšanje blaginje prebivalcev RS s spodbujanjem gospodarske rasti, ustvarjanjem delovnih mest in krepitvijo človeškega kapitala ter zagotavljanjem uravnoveženega in skladnega razvoja, še posebej med regijami (Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013, 2007).

Specifični tematski in teritorialni cilji, ki jim sledi Slovenija s sredstvi kohezijske politike so naslednji (Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013, 2007: 72):

1. spodbuditi podjetništvo, inovativnost in tehnološki razvoj,
2. izboljšati kvaliteto sistema izobraževanja in usposabljanja ter raziskovalno – razvojne dejavnosti,
3. izboljšati fleksibilnost trga dela ob zagotavljanju varnosti zaposlitve še posebej z ustvarjanjem delovnih mest ter spodbujanjem socialne vključenosti,
4. zagotoviti pogoje za rast z zagotavljanjem trajnostne mobilnosti, izboljšanjem kakovosti okolja in ustrezno infrastrukturo,
5. skladen razvoj regij.

Cilje NSRO namerava RS doseči z izvedbo treh prej naštetih operativnih programov (OP RR, OP ESS ter OP ROPI).

4.1.2 Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013

V tem poglavju podrobneje obravnavamo OP RR, ki ga je pripravila Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko (v nadaljevanju SVLR) in je bil dne 27. 8. 2007 potrjen s strani Evropske komisije. Predstavlja skupni programski dokument Slovenije in EU in ga obe partnerici tudi skupaj izvajata in financirata (Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013, 2007).

Cilj OP RR je (Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013, 2007): inovativna, dinamična in odprta Slovenija z razvitimi regijami in konkurenčnim, na znanju temelječim gospodarstvu. OP RR je torej v prvi vrsti usmerjen v povečevanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva v smislu doseganja Lizbonskih ciljev, v spodbujanje podjetništva, inovativnosti in tehnološkega razvoja. Financirajo se dejavnosti, določene na osnovi odličnosti (nacionalna industrijska politika), kakor tudi od spodaj navzgor, torej na osnovi regionalne iniciative in usmeritve k zmanjševanju regionalnih razlik. Enega ključnih ciljev operativnega programa predstavlja ustvarjanje delovnih mest še posebej s povečevanjem

inovativnosti in s tem uspešnosti podjetij, z izkoriščanjem naravnih in kulturnih potencialov ter razvojem turizma, ki lahko delovna mesta ustvarja tudi v bolj odročnih področjih RS.

OP RR poleg tehnične pomoči sestavljajo še štiri razvojne prioritete (Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, 2007: 57):

1. Konkurenčnost podjetij in raziskovalna odličnost,
2. Gospodarsko – razvojna infrastruktura,
- 3. Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov,**
4. Razvoj regij.

Za namen te naloge podrobneje obravnavamo razvojno prioriteto 3: Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov.

4.1.2.1 Razvojna prioriteta: Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov

Za razvojno prioriteto »Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov« je namenjenih dobrih 15 % sredstev, ki so namenjena za financiranje OP RR. Ta razvojna prioriteta je usmerjena v ustvarjanje dodane vrednosti in delovnih mest zlasti v perspektivnih storitvenih dejavnosti na osnovi neizkoriščenih naravnih in kulturnih potencialov širom po Sloveniji. Področja prometa, energije in okolja predstavljajo večje investicije in se zato financirajo v okviru OP ROPI. Izjeme lahko predstavljajo npr. raziskovalno – investicijski projekti na področju izrabe OVE oz. tisti del okoljskih investicij, ki se financira v okviru razvoja regij.

Slovenija ima bogato zalogo naravnih, kulturnih in drugih potencialov, ki bi jih bilo možno izkoristiti za hitrejši razvoj storitev na področju turizma, izobraževanja, podjetništva, trgovine ter kulturne revitalizacije mest. Razvojna prioriteta »Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov« združuje tri prednostne usmeritve, ki naj bi skupaj prispevale k nadaljnjemu razvoju slovenskega turizma ter ostalih storitev, kakor tudi k oživljanju ter ohranjanju kulturne dediščine in ohranjanju biotske raznovrstnosti. Razvojna prioriteta se pretežno usmerja v investicijske projekte nacionalnega pomena, in sicer v turistično gospodarstvo, v

kulturne spomenike oziroma objekte kulturne dediščine, druge kulturne objekte ter v športno – rekreacijske objekte (Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, 2007).

Namen vključevanja kulturne dediščine in javne kulturne infrastrukture v razvojno in prostorsko načrtovanje je izkoristiti razvojne prednosti in priložnosti, da se tako kulturna dediščina kot javna kulturna infrastruktura več in bolj kakovostno vključita v gospodarsko – turistično rabo in podpora razvoju ter prispevata k večanju zaposlitvenega potenciala zlasti v storitvenem sektorju in k boljši prepoznavnosti Slovenije skozi (Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, 2007: 90):

- investicije v modernizacijo, prenovo, revitalizacijo kulturne dediščine in izgradnjo javne kulturne infrastrukture za izboljšanje javne dostopnosti do kulture in za njeno gospodarsko – turistično rabo,
- razvoj novih storitev v kulturi za razvoj kreativnega sektorja,
- nove metode interpretacije, prezentacije in promocije dediščine v digitalni oziroma virtualni obliki, z novimi vsebinami za večanje trženjskih potencialov različnih industrij in še posebej Slovenije kot turistične destinacije,
- razvoj novih javno – zasebnih partnerskih oblik pri investicijah na področju kulturne dediščine, kjer se želi doseči trajnostno ohranjanje dediščine skozi rabo,
- razvoj podpornih mehanizmov za spreminjanje varstvene paradigme v bolj razvojno naravnano,
- podporo celostni prenovi, oživljanju in modernizaciji območij.

Podpirajo se torej projekti, ki so usmerjeni v oživljanje kulturne dediščine ter dopolnjevanje mreže javne kulturne infrastrukture z namenom ustvarjanja novih možnosti za trajnosti razvoj podeželskih področij (regij) in urbanih (mestnih) središč. Taki projekti naj bi prispevali k nastanku novih delovnih mest v povezavi z gospodarskim in turističnim razvojem ter s poudarkom na kulturni revitalizaciji mest, območij na podeželju in zavarovanih območjih oziroma kulturi. To lahko služi kot osnova za mestni in podeželski razvoj s ciljem zagotoviti dostopnost ustrezne javne kulturne infrastrukture, ki bi omogočila izkoriščanje gospodarskega potenciala mest ter hkrati vplivala na razvoj turističnih destinacij ter razvoj turizmu

komplementarnih storitvenih dejavnosti in nastanek novih delovnih mest (tako na področju kulture kot turizma). V okviru razvojne usmeritve se spodbuja razvoj javno – zasebnega partnerstva (Operativni program krepitev regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, 2007).

V okviru te prednostne usmeritve so sredstva ESRR primarno namenjena investicijam v revitalizacijo objektov za potrebe gospodarsko – turistično – kulturnega razvoja.

Predvidene dejavnosti, ki se sofinancirajo v okviru OP RR (Operativni program krepitev regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, 2007: 91):

- prenova in obnova, celostna revitalizacija in modernizacija kulturnih spomenikov in javne kulturne infrastrukture v lasti RS in občin ter kulturnih spomenikov v lasti zasebnikov za namene gospodarskih, posebej turističnemu sektorju in storitvenim dejavnostim namenjenih podpornih okolij ter za javno rabo (za namen izobraževanja, usposabljanja, razvoja kulturnih produktov in storitev, raziskovanja in razvoja – izgradnja izobraževalnih središč, inkubatorjev, laboratorijev, razvojnih centrov in podobno.) ter

- podpora izvedbi integriranih strategij in programov s področja kulture kot razvojnega dejavnika območij – npr. Evropska prestolnica kulture, Lipica kot zavarovano območje, vzpostavitev verige zgodovinskih hotelov, mreže umetniških rezidenčnih centrov, mreže mladinskih hotelov in podobno.

Razmejitvene kriterije te razvojne prioritete do prednostne usmeritve »Regionalni razvojni programi« je potrebno opredeliti le za tiste primere, kjer je investitor občina; v teh primerih se razmejitvene kriterije opredeli na osnovi vrednosti projekta, pri čemer se večji projekti nacionalnega pomena financirajo iz naslova te prioritete, projekti regionalnega pomena pa v okviru razvoja regij, oziroma na osnovi večnamenskosti, pri čemer se iz te prioritete financirajo objekti, ki so namenjeni kulturnim dejavnostim (kulturna infrastruktura), v okviru razvoja regij pa projekti, ki so poleg kulture namenjeni tudi drugim dejavnostim (izobraževanje, turizem in podobno) (Operativni program krepitev regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, 2007).

4.1.2.2 Razmejitev s Programom razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013

Aktivnosti 3. osi PRP – Kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva – spodbujajo podjetništvo ter so namenjene dvigu kakovosti življenja na podeželju, omogočajo večjo zaposljivost in spodbujajo gospodarski razvoj podeželja ter ohranjanje naravne in kulturne dediščine. Koriščenje ostalih danosti na podeželju omogoča diverzifikacijo gospodarskih dejavnosti na podeželju. PRP subvencionira ustanavljanje in razvoj mikro podjetij s sedežem in delovanjem izven mest, omejena pa je tudi mejna vrednost projekta (posebno za primer subjektov, ki imajo naložbe v OVE). Spodbujanje podjetništva z dodeljevanjem subvencij v okviru aktivnosti OP RR pa se načeloma usmerja v mikro podjetja s sedežem in delovanjem v naseljih s statusom mesta ter v mala in srednje velika podjetja ne glede na lokacijo podjetja pri vseh ostalih aktivnostih.

Razmejitev ukrepov obnove vasi iz PRP z ukrepi OP RR v okviru razvojne prioritete »Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov« ter »Razvoj regij« temelji na vrednosti projekta, ki je indikativno opredeljena pri 600.000 EUR in se lahko tekom izvajanja spreminja – je predmet usklajevanj in dogovorov med zadevnima organoma upravljanja (MKGP in SVLR). V okviru kohezijske politike se načeloma financirajo večji projekti, v okviru razvoja podeželja pa manjši, lokalno obarvani projekti (Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, 2007).

4.1.3 Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013

OP ESS se posebej osredotoča na drugi in tretji cilj NSRO, to je »izboljšati kvaliteto sistema izobraževanja in raziskovalno – razvojne dejavnosti« ter »izboljšati fleksibilnost trga dela ob zagotavljanju varnosti zaposlitve še posebej z ustvarjanjem delovnih mest ter spodbujanjem socialne vključenosti«. OP ESS ni direktno povezan s temo te diplomske naloge, zato ga ne obravnavamo podrobneje.

4.1.4 Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013

V tem poglavju je podrobneje predstavljen OP ROPI za obdobje 2007-2013, ki ga je pripravila SVLR. Program je Evropska komisija potrdila 27. 8. 2007. OP ROPI predstavlja izvajalski dokument RS za obdobje 2007-2013, ki določa pravne obveznosti in pravice izvajanja kohezijske politike EU v Sloveniji. Skupni cilj OP ROPI je zagotoviti pogoje za rast z zagotavljanjem trajnostne mobilnosti, izboljšanje kakovosti okolja in izgradnja ustrezne infrastrukture (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007).

Na osnovi analize prioritet področij je posebna pozornost dana celovitemu in trajnostno naravnemu upravljanju s pomembnimi elementi okolja, predvsem voda, tal ter narave in v tem okviru področjem, identificiranim v nacionalnih operativnih programih in celovitih načrtih upravljanja skladno s cilji, ki jih določa zakonodaja EU. Ta področja so predvsem (Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013, 2007):

- Ravnanje s komunalnimi odpadki,
- Odvajanje in čiščenje komunalnih odpadnih voda,
- Oskrba s pitno vodo,
- Zmanjševanje škodljivega delovanja voda,
- **Trajnostna energija.**

Pozornost v posameznih lokalnih skupnostih se večinoma namenja področjem ravnanja z odpadki, odvajanja in čiščenja komunalnih odpadnih voda in oskrbi s pitno vodo, ki se sofinancirajo s sredstvi kohezijske politike EU, še vedno pa je precej zapostavljeno področje trajnostne rabe energije, zato se v nadaljevanju osredotočimo predvsem na to področje.

4.1.4.1 Razvojna prioriteta: Trajnostna raba energije

Cilje na področju trajnostne rabe energije si je Slovenija zadala s sprejetjem Resolucije o nacionalnem energetskega programu (v nadaljevanju NEP), po katerem so za obdobje do leta

2013 na področju URE in OVE podani cilji glede povečanja energetske učinkovitosti, povečanja obsega sproizvodnje toplote in električne energije iz obnovljivih virov (kogeneracija) in deleža biogoriv v prometu.

Na področjih URE in uporabe OVE trg ne deluje dovolj učinkovito in sam ne more zagotoviti, da bi do sprememb prišlo dovolj hitro, zato so potrebne državne intervencije. Namen razvojnih programov je odpravljanje številnih ovir. Delež stroškov za energijo v stroških podjetij in ustanov je pogosto sorazmerno nizek, zato vlaganja v URE in OVE niso prioriteta. Investicije v nekatere energetske tehnologije, npr. v obnovo ovoja stavbe, imajo dolg vračilni rok in zato niso atraktivne. Tu gre za pomanjkanje informiranosti o stroških in razpoložljivosti tehnologij, pomanjkanje usposobljenosti pri ponudnikih energetskih storitev, nedostopnost ustreznih finančnih instrumentov in podobno.

V okviru OP ROPI je zato opredeljena strategija s področja Trajnostne rabe energije, katere cilj je z učinkovito rabo ter proizvodnjo energije iz obnovljivih virov zagotoviti zanesljivost oskrbe z energijo, s tem pa podpreti gospodarski razvoj ter zmanjšati negativne vplive na okolje (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007).

Razvojna prioriteta Trajnostna raba energije temelji na dejavnostih, opredeljenih v Operativnem programu znižanja emisij toplogrednih plinov, in dejavnostih, ki so podrobneje definirane v NEP. NEP na področju URE in OVE podaja sledeče cilje (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007: 115):

- povečanje energetske učinkovitosti v vseh sektorjih rabe energije v obdobju 2004-2010 za 10 %, posebej v javnem sektorju za 15 %,
- podvojitev deleža električne energije iz sistemov sproizvodnje toplote in električne energije do leta 2010,
- povečanje deleža OVE v primarni energetski bilanci v obdobju 2001-2010 z 8,8 % na 12,0 %. Ta cilj med drugim vključuje povečanje deleža obnovljivih virov pri oskrbi s toploto z 22 % v letu 2002 na 25 % v letu 2013.

Obstajajo velike rezerve, velik neizkoriščen potencial za URE (stavbe) in OVE (biomasa, sonce) oziroma potencial zmanjšanja emisij toplogrednih plinov, izboljšanja lokalne kakovosti zraka, povečanja energetske ter ekonomske učinkovitosti. Skrb vzbujajoča je predvsem visoka rast porabe električne energije ter visoka in rastoča odvisnost od uvoza energije.

Razvojna prioriteta »Trajnostna raba energije« tako predstavlja ključni vzvod za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov in zniževanje rabe energije v Sloveniji. Vse dosedanje aktivnosti žal niso dosegle zelenega učinka, zato je cilj izvedbe razvojne prioritete zajeti vsa področja, ki potrebujejo strateško usmerjeno delovanje. Razvojna prioriteta se nanaša na povečanje energetske učinkovitosti v industriji, storitvenem sektorju in prometu ter na znatno povečanje obsega okolju prijazne proizvodnje energije iz OVE in iz sistemov sproizvodnje toplote in električne energije (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007).

Razvojne naloge so usmerjene v odpravljanje ovir, ki preprečujejo dvig energetske učinkovitosti in večje izrabe OVE. Glavna področja dejavnosti so (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007: 116):

- spodbujanje investiranja na področju URE,
- spodbujanje investiranja v OVE,
- informiranje, osveščanje in usposabljanje porabnikov energije, investorjev in drugih ciljnih skupin,
- spodbujanje izvajanja svetovalnih storitev.

OP ROPI v okviru razvojne prioritete »Trajnostna raba energije« predvideva izvajanje programov za spodbujanje investicij za povečanje energetske učinkovitosti in večjo uporabo OVE za sledeče dejavnosti (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007: 119):

- energetska sanacija in trajnostna gradnja stavb: energetsko učinkovita sanacija obstoječih stavb v javnem sektorju, gradnja nizkoenergijskih in pasivnih stavb v javnem sektorju, uporaba sodobnih tehnologij za ogrevanje, prezračevanje in

klimatizacijo stavb ter okolju prijaznih decentraliziranih sistemov za energetska oskrbo s poudarkom na OVE in kogeneraciji;

- učinkovita raba električne energije: izvedba ukrepov v industriji, javnem in storitvenem sektorju;
- inovativni sistemi za lokalno energetska oskrbo: večji individualni sistemi ter daljinski in skupinski sistemi za proizvodnjo tople vode in električne energije s poudarkom na OVE in kogeneraciji;
- demonstracijski in vzorčni projekti ter programi energetskega svetovanja, informiranja in usposabljanja porabnikov energije, potencialnih investitorjev, ponudnikov energetskih storitev ter drugih ciljnih skupin.

V okviru razvojne prioritete Trajnostna raba energije so predvidene investicije manjših vrednosti, ki se izvajajo na podlagi javnih razpisov.

4.1.4.1.1 Prednostna usmeritev: Energetska sanacija in trajnostna gradnja stavb

Energetska sanacija stavb in njihova trajnostna gradnja (nizkoenergijska in pasivna) zajemata različne vidike izboljševanja karakteristik stavb z namenom zmanjšanja rabe energije ter povečanja uporabe OVE v stavbah v javnem sektorju. Predvidena je energetska sanacija stavb državne in lokalne uprave, osnovnih in srednjih šol ter fakultet, bolnišnic in podobno. Sredstva razvojne prioritete Trajnostna raba energije niso namenjena sofinanciranju energetske sanacije in trajnostne gradnje stanovanjskih objektov.

Energetska sanacija stavb v javnem sektorju vključuje investicije v izboljšanje toplotne izolacije pri obstoječih starejših stavbah, ki nimajo ustrezne toplotne zaščite. Novogradnja nizkoenergetskih stavb zajema investicije v novogradnje stavb, ki dosegajo nadpovprečne stopnje toplotne zaščite stavbe, in sicer za najmanj 40 % boljše kot jih določa standard, novogradnja pasivnih stavb pa zajema investicije v novogradnjo stavb, ki dokazano dosegajo stopnjo toplotne zaščite stavbe, ki odgovarjajo zahtevam za opredelitev stavbe kot pasivne stavbe. Pri izboljšanju sistemov za ogrevanje je mišljena zamenjava neustreznih kotlovskih kapacitet z napravami z visokim izkoristkom, spodbujanje nakupa kotlov na lesno biomaso ter

optimizaciji ogrevalnih sistemov (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007).

Spodbujanje uporabe solarnih sistemov je namenjeno povečanju uporabe OVE za ogrevanje stavb in sanitarno toplo vodo v različnih sektorjih porabe energije. Toplotne črpalke za centralno ogrevanje prostorov predstavljajo energetska učinkovitost in okolju prijazen način ogrevanja. Toplota, ki jo iz okolice črpajo toplotne črpalke je v različne snovi akumulirana sončna energija, zato predstavlja OVE. Izkoriščanje sončne energije za proizvodnjo električne energije je vedno bolj aktualno tudi v Sloveniji, v letu 2005 je trg sončnih elektrarn zaživel, vendar je ta razvoj treba dodatno pospešiti.

Vgradnja mikro sistemov za sočasno proizvodnjo toplote in električne energije v stavbah, ki v primerjavi z ločeno proizvodnjo dosega večje izkoristke, omogoča znatne prihranke primarne energije, zaradi velike proizvodnje električne energije na mestu porabe pa tudi manjše izgube pri distribuciji (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007).

Področje energetske sanacije ter trajnostne gradnje stavb v javnem sektorju predvideva v okviru te prednostne usmeritve sofinanciranje sledečih aktivnosti (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007: 120):

- energetska sanacija stavb (toplotna izolacija fasad, toplotna izolacija podstrešja, zamenjava oken),
- novogradnjo nizko energijskih stavb,
- gradnjo pasivnih stavb,
- sanacijo sistemov za ogrevanje (vgradnja kondenzacijskih in modularnih kotlov, vgradnja kotlov na lesno biomaso, vgradnja termostatskih ventilov, regulacija in hidravlično uravnoteženje ogrevalnih sistemov, merjenje in obračun stroškov za energijo po dejanski porabi, zamenjava toplotnih podpostaj v sistemih daljinskega ogrevanja),
- vgradnjo solarnih sistemov za ogrevanje,
- vgradnjo toplotnih črpalk za ogrevane in pripravo sanitarne tople vode,

- postavitve fotovoltaičnih sistemov za pridobivanje električne energije iz sonca,
- postavitve sistemov soproizvodnje električne energije in toplote.

4.1.4.1.2 Prednostna usmeritev: Učinkovita raba električne energije

V Sloveniji poraba električne energije presega vsa pričakovanja (nad 4 % letno v zadnjih letih). Največji krivec za to je industrija, sledijo pa storitvene dejavnosti in gospodinjstva, to pa vedno bolj ogroža dolgoročno zanesljivost oskrbe z energijo v Sloveniji, zato se povečuje uvoz električne energije in okoljsko manj primerna proizvodnja premoga. Povečevanje energetske neučinkovite proizvodnje električne energije povečuje obremenitve okolja ter otežuje izpolnjevanje Kjotskega protokola in drugih okoljskih obvez Slovenije.

Razlogi so v prepočasnem (oziroma premajhnem) obsegu izvajanja ukrepov URE, ukrepov za usmerjanje porabe električne energije, v neustrezni cenovni politiki in v energetske intenzivnosti gospodarstva, povezani s strukturo gospodarstva, ki se le počasi spreminja v prid energetske manj intenzivnih panog (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007).

Prednostna usmeritev učinkovite rabe električne energije zajema različne aktivnosti za znižanje rabe električne energije, cilj programa je umiritev trendov rasti rabe električne energije, ki ne omogočajo trajnostnega razvoja gospodarstva in družbe.

Prednostna usmeritev učinkovite rabe električne energije okvirno obsega aktivnosti za zmanjšanje porabe električne energije v (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007: 121):

- industriji (ciljne tehnologije: energetske učinkoviti elektromotorji, frekvenčni pretvorniki za regulacijo vrtljajev motorjev, energetske učinkovite črpalke in ventilatorji ter sistemi za pripravo komprimiranega zraka, varčna razsvetljava),
- široki rabi (energetske učinkoviti sistemi za prezračevanje in klimatizacijo ter razsvetljava) ter
- pri javni razsvetljavi (vgradnja varčnih sijalk in regulatorjev osvetljevanja).

4.1.4.1.3 Prednostna usmeritev: Inovativni ukrepi za lokalno energetska oskrbo

Prednostna usmeritev inovativnih sistemov za lokalno energetska oskrbo obsega investicije v sodobne sisteme za oskrbo z energijo v smislu izboljševanja izkoristka pretvorbe energije fosilnih goriv oziroma povečevanja izrabe OVE za proizvodnjo električne energije in toplote. Prednostna usmeritev je usmerjena v večje individualne ter lokalne in regionalne energetske sisteme. Ključne skupine so: gospodarske družbe, samostojni podjetniki posamezniki in lokalne samoupravne skupnosti.

Razmejitev s PRP temelji na vrsti in lokaciji prejemnika ter velikosti projekta. Iz naslova 3. osi PRP za izvedbo investicij za pridobivanje energije iz obnovljivih virov so do finančnih spodbud upravičena mikro podjetja v manjših naseljih, vrednost projekta pa naj ne bi presegala 480.000 EUR, pri čemer se vrednost lahko v soglasju med obema organoma upravljanja spreminja (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007).

Program je namenjen spodbujanju inovativnih sistemov, zasnovan je predvsem na visoko učinkovitih tehnologijah pretvorbe energije in izkoriščanju OVE in razvoju omrežij daljinskega ogrevanja.

Prednostna usmeritev se okvirno usmerja v naslednja tehnološka področja (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture obdobje 2007-2013, 2007: 122):

- daljinski sistemi za ogrevanje na lesno biomaso vključno s sistemi soproizvodnje toplote in električne energije z uporabo lesne biomase,
- sodobni kotli in sistemi so proizvodnje toplote in električne energije na lesno biomaso in zemeljski plin,
- pridobivanje električne energije in toplote iz geotermalne energije.

Sofinancirani projekti bodo imeli tako značaj javne infrastrukture kot državnih pomoči.

4.1.4.2 Javni razpisi Ministrstva za okolje in prostor na podlagi Operativnega programa razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013

MOP je dne 15. 5. 2009 objavil prva dva razpisa s področja trajnostne rabe energije v okviru OP ROPI za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete Trajnostna raba energije, prednostne usmeritve Inovativni ukrepi za lokalno energetska oskrbo. Prvi javni razpis omogoča **sofinanciranje daljinskega ogrevanja na lesno biomaso** v letih 2009, 2010 in 2011, drugi pa je namenjen **sofinanciranju individualnih sistemov ogrevanja na lesno biomaso** v letih 2009, 2010 in 2011.

4.2 Sklep

Analiza operativnih programov (OP RR in OP ROPI) podaja kar nekaj rešitev v smislu možnosti sofinanciranja dejavnosti v okviru prenove in razvoja vasi. V okviru OP RR največ možnosti nudi predvsem razvojna prioriteta »Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov«, znotraj katere se podpirajo projekti, usmerjeni v oživljanje kulturne dediščine. Eno od pomembnejših področij sofinanciranja v okviru OP ROPI pa je področje trajnostne rabe energije, saj ravno na področju URE in OVE trg ne deluje dovolj dobro, zato so potrebne intervencije.

5 KORIŠČENJE EVROPSKIH KOHEZIJSKIH SREDSTEV ZA NAMEN PRENOVE IN RAZVOJA VASI V SLOVENIJI

5.1 Podeželje in vas

Pogoj za nastanek in razvoj kmečkih naselij v slovenski krajini je bil zlasti plodno zemljišče oziroma ugodna kombinacija za poljedelstvo in živinorejo (Pogačnik, 1999). V slovenskem podeželskem prostoru so se tako zaradi same geografije (nadmorska višina, naklon terena, klima ter hidrološki pogoji) kot tudi glede na svojo funkcijo izoblikovali različni tipi vasi. Po velikosti razlikujemo samotne kmetije, razložene vasi, zaselke, vasi, subcentralne vasi in centralne vasi, po morfologiji pa ločimo gručasto vas, dolge vasi (obcestne vasi), središčne vasi in vasi sredozemskega tipa (Pogačnik, 1999). Mnoge teh oblik so v prostoru ohranjene in so sestavni del slovenske kulturne krajine, saj so se z leti naselja vrasla v krajino. Mnoga naselja pa so danes popolnoma deformirana in niso sledila razvoju ter ohranitvi identitete (Prosen, 1995).

5.1.1 Analiza prostora in dejavnosti v vasi

V podeželskem prostoru razlikujemo tri prostorske elemente (Prosen, 1993):

- jedro družbenega in gospodarskega dogajanja, to je samo vaško naselje,
- okoliški prostor, ki gravitira k vasi: polje, vinogradi, travniki in podobno,
- vmesni prostor, to je vakuum med vasmi, kjer so ponavadi gozdovi, pašniki, močvirja in podobno.

Vaško naselje ima oblikovano središče, kjer živijo staroselci v hišah z vrtovi, dvoriščem in gospodarskim dvoriščem, tu so praviloma tudi vaške ustanove, na robu vasi stanujejo prišleki (Prosen, 1993). Tak naj bi bil osnovni koncept vasi, ki pa je danes po večini deformiran, spremenjen, predvsem pa postopoma izginja vakuum med vasmi – naselja se širijo in z obcestno zazidavo povezujejo.

Za namen te naloge kot primer vzamemo gručasto¹² centralno vas; to je vas, ki širši agrarni prostor oskrbuje z osnovnimi funkcijami (Pogačnik, 1999). V taki vasi lahko najdemo različne vaške ustanove kot so: osnovna šola, vrtec, sedež vaške skupnosti, združni dom, gasilski dom, ambulanta, trgovina, gostišče, nekatere obrtne dejavnosti, športno igrišče, otroško igrišče, izpostava pošte, lahko celo stavba občinske uprave in podobno pa tudi cerkev in pokopališče. V nekaterih vaseh lahko najdemo celo objekte kulturne dediščine (grad, muzej, kulturni dom, ...), ki pa so ponavadi v zelo slabem stanju, saj je vzdrževanje takih objektov precejšen strošek. Med temi objekti so za namen te naloge pomembni predvsem objekti, ki služijo dejavnostim javnega značaja. Pomembna sestavna dela vasi pa sta tudi vaški trg kot večnamenski prostor v vasi, ki omogoča zbiranje vaščanov v smislu druženja, igre, klepeta in opazovanja (Prepar, 1995), in vaški rob, ki je zelo pomemben za ohranjanje krajinske podobe. Tradicionalno sliko vaškega roba sestavlja preplet kozolcev in sadovnjakov na zunanjem robu grajenega dela vasi. Z novogradnjami na vasi se žal zelo pogosto posega v sam vaški rob. Zaradi drugačnega oblikovanja in vidne izpostavljenosti novih objektov se na podeželju kvalitetna podoba vaškega roba izgublja (Dalla Valle, 1995).

Pojma vas in kmečko naselje izhajata iz agrarne funkcije teh naselij. Pod pritiskom deagrarizacije, urbanizacije in industrializacije pa le redka naselja ohranjajo še izključno agrarno funkcijo (Marinko, 1979). Vaška naselja so se v prvotni obliki izoblikovala okoli posameznih prvotnih kmetij in se počasi razvijala v naselja z raznolikimi vsebinami. Danes so take prvotne kmetije v vaseh redkost. Nekatere so še aktivne in so ohranile prvotne stare kmečke hiše, ob drugih pa rastejo nove, moderne, velikokrat za tako okolje neprimerne. Ob kmečkih hišah se nahajajo gospodarska poslopja, tudi nova ali vsaj obnovljena. Ob kmetijah se običajno odpirajo poti proti sadovnjaku in naprej na travnike in polja, za hišo lahko preko vrta vodijo poti v gozd. Poleg kmetij večji del vasi zapolnjujejo (nove) samostojne eno ali večstanovanjske hiše, ki pod vse večjim vplivom urbanizacije izgubljajo stik s prvotno identiteto vasi. Ob enem pa take novogradnje zmanjšujejo prostor okoli starih, še vitalnih kmetij in jim tako onemogočajo širjenje in razvoj. Zato je pri načrtovanju prenove in razvoja vasi posebno pozornost posebno posvetiti tudi iskanju novih lokacij za morebitne preselitve takih kmetij. Velik problem na vasi pa predstavljajo tudi zapuščene propadajoče stavbe,

¹² Slovenske vasi so pretežno gručaste zasnove (Dalla Valle, 1995).

katerih lastniki si obnove večinoma ne morejo privoščiti, a ob enem nepremičnin ne želijo prodati.

Pri razvoju podeželja moramo izhajati iz kvalitet tradicije, kar pa ne pomeni, da moramo stare vzorce uporabljati za današnje pravilo. Tudi z novimi, modernimi rešitvami se lahko doseže skladnost v oblikovanju (Dalla Valle, 1995). Kot poudarja Prepar (1995), je obnova vasi je ena najtežjih nalog pri urejanju podeželja.

5.2 Obnova in razvoj vasi s pomočjo kohezijskih sredstev EU

PRP v obdobju 2007-2013 za dejavnosti v smislu prenove in razvoja vasi s svojimi vsebinami v okviru osi LEADER spodbuja ustanavljanje lokalnih akcijskih skupin in s tem poskuša animirati lokalno prebivalstvo po principu »od spodaj navzgor« – da se ljudje sami zavejo problemov, s katerimi se znotraj skupnosti soočajo, in sami podajo iniciativo za reševanje. Poleg tega nudi sredstva za obnovo in razvoj vasi tudi v okviru tretje osi, v okviru ukrepov 322 in 323, ki sta bila podrobneje predstavljena v poglavju 2.1.3.1.1.

Cilj te diplomske naloge pa je poiskati še dodatna sredstva za dejavnosti, povezane s prenovo in razvojem vasi, znotraj skladov kohezijske politike, in sicer na način, da se dejavnosti financiranja ne pokrivajo z dejavnostmi, katerih financiranje že omogoča PRP, oziroma imajo z njimi sinergijski učinek.

Pri iskanju konkretnih primerov financiranja aktivnostih v okviru prenove in razvoja vasi je potrebno slediti nekaterim zastavljenim ciljem; te najboljše opredelita avtorja Gabrijelčič in Fikfak v delu Rurizem in ruralna arhitektura (2002):

- potrebno je skrbno in načrtno ravnanje z zemljo; to kar je, je treba skladno razvijati,
- oživljanje opuščениh stavb z novo rabo (obrt, bivanje in podobno),
- živahna mnogoterost v zunanjem prostoru bo spet omogočena (npr. z obnovo cest, trgov in podobno),

- razvoj vasi naj pokaže drugačno, premišljeno ravnanje z energijo in surovinami,
- prebivalci naj na novo odkrijejo tradicionalno gradnjo: ekološka gradnja ima nove oblike in vsebine,
- škodo na vaških tleh, vaškem zelenju in vodah je treba odpraviti in podobno.

Pri tem pa je treba upoštevati nekatera splošna pravila (Gabrijelčič, Fikfak, 2002):

- oživitev strukture (revitalizacija) in njegove vsebine ne da bi poslabšali njen videz,
- zavarovati in ohraniti obstoječo obliko (prenova), ne da bi s tem vplivali na ohromitev in propad strukture,
- prenova historičnega (konzervacija), ne da bi ohranjali v smislu popolne »muzejskosti starega«.

Ob vsem zgoraj naštetem pa je pri prenavljanju in razvoju vasi s pomočjo kohezijskih sredstev potrebno razmišljati še o nečem – o javnem značaju financiranih dobrin. Intervencija strukturnih in kohezijskega sklada je po mnenju avtorice Brede Mulec (2007, 2008) upravičena le, kadar so financirana področja javne dobrine oziroma dobrine, pri katerih prevladujejo elementi javnega značaja.

Na podlagi teh izhodišč v nadaljevanju iščemo možnosti črpanja sredstev znotraj ESRR in OP RR ter znotraj Kohezijskega sklada in OP ROPI.

5.2.1 Možnosti črpanja sredstev posameznega sklada za prenavo in razvoj vasi

5.2.1.1 Evropski sklad za regionalni razvoj in Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013

V okviru OP RR smo za potrebe te naloge obravnavali le razvojno prioriteto »Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov«, ki je usmerjena v ustvarjanje dodane vrednosti in delovnih mest zlasti v perspektivnih storitvenih dejavnosti na osnovi neizkoriščenih naravnih in kulturnih potencialov, ki jih je širom po Sloveniji mnogo. Razvojna prioriteta se pretežno

usmerja v investicijske projekte nacionalnega pomena, in sicer v turistično gospodarstvo, v kulturne spomenike oziroma objekte kulturne dediščine, druge kulturne objekte ter v športno – rekreacijske objekte (Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013, 2007).

Cilj te razvojne prioritete v okviru OP RR je z večjim vključevanjem kulturne dediščine in javne kulturne infrastrukture v razvojno in prostorsko načrtovanje izkoristiti razvojne prednosti in priložnosti ter povečati prepoznavnost Slovenije skozi (Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov obdobje 2007-2013, 2007: 90):

- investicije v modernizacijo, prenavo, revitalizacijo kulturne dediščine in izgradnjo javne kulturne infrastrukture za izboljšanje javne dostopnosti do kulture in za njeno gospodarsko – turistično rabo,
- razvoj novih javno – zasebnih partnerskih oblik pri investicijah na področju kulturne dediščine, kjer se želi doseči trajnostno ohranjanje dediščine skozi rabo,
- razvoj podpornih mehanizmov za spreminjanje varstvene paradigme v bolj razvojno naravnano,
- podporo celostni prenovi, oživljanju in modernizaciji območij.

V okviru te prednostne usmeritve so sredstva ESRR primarno namenjena investicijam v revitalizacijo objektov za potrebe gospodarsko – turističnega – kulturnega razvoja. Financirajo se torej dejavnosti kot so prenova in obnova, celostna revitalizacija in modernizacija kulturnih spomenikov in javne kulturne infrastrukture v lasti RS in občin ter kulturnih spomenikov v lasti zasebnikov za namene gospodarskih, posebej turističnemu sektorju in storitvenim dejavnostim namenjenih podpornih okolij ter za javno rabo (za namen izobraževanja, usposabljanja, razvoja kulturnih produktov in storitev, raziskovanja in razvoja – izgradnja izobraževalnih središč, inkubatorjev, laboratorijev, razvojnih centrov in podobno).

Razmejitvene kriterije te razvojne prioritete do prednostne usmeritve Regionalni razvojni programi je potrebno opredeliti le za tiste primere, kjer je investitor občina; v teh primerih je razmejitveni kriterij vrednost projekta, pri čemer se večji projekti nacionalnega pomena financirajo iz naslova te prioritete, projekti regionalnega pomena pa v okviru razvoja regij,

oziroma na osnovi večnamenskosti, pri čemer se iz te prioritete financirajo objekti, ki so namenjeni kulturnim dejavnostim (kulturna infrastruktura), v okviru razvoja regij pa projekti, ki so poleg kulture namenjeni tudi drugim dejavnostim (izobraževanje, turizem in podobno) (Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov obdobje 2007-2013, 2007).

Razmejitev s PRP je potrebno preveriti v okviru aktivnosti 3. osi – Kakovost življenja na podeželju in gospodarska diverzifikacija podeželskega gospodarstva. Razmejitev ukrepov obnove vasi z ukrepi OP RR v okviru razvojne prioritete »Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov« ter »Razvoj regij« temelji na vrednosti projekta, ki je indikativno opredeljena pri 600.000 EUR in se lahko tekom izvajanja spreminja. Kjer gre za navajanje mejnih vrednosti projektov kot kriterija za razmejitev aktivnosti PRP in OP RR, so omenjene vrednosti predpisane v izvedbenih dokumentih OP RR in so predmet usklajevanj in dogovora med zadevnima organoma upravljanja (MKGP in SVLR). V okviru kohezijske politike se načeloma financirajo večji projekti, v okviru razvoja podeželja pa manjši, lokalno obarvani projekti (Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov obdobje 2007-2013, 2007).

Na podlagi zgornjih izhodišč lahko ugotovimo naslednje: če se v smislu delovanja kohezijske politike upoštevamo le na objekte javnega značaja znotraj podeželskega naselja, bi s pomočjo sredstev OP RR občine oziroma država lahko obnovile gradove, muzeje in druge kulturne spomenike v javni lasti z namenom, da se v do sedaj prazne dotrajane objekte po obnovi naselijo nove vsebine (galerija, muzej s predmeti, značilnimi za določen kraj in podobno), ki bodo pripomogle k prepoznavnosti kraja in ga naredile privlačnega za obiskovalce, turiste in posledično pripomogle k promociji Slovenije kot zanimive turistične destinacije. Skladno z razmejitvami s PRP bi se v okviru OP RR lahko financirali projekti večjih vrednosti, ki ne ustrezajo pogojem za financiranje iz PRP in niso le lokalno obarvani, temveč služijo širšemu cilju.

Druga možnost sofinanciranja, ki jo tudi omogoča OP RR, pa je razvoj novih javno – zasebnih partnerskih oblik pri investicijah na področju kulturne dediščine, kjer se želi doseči trajnostno ohranjanje kulturne dediščine skozi rabo; z investicijami v javno kulturno infrastrukturo v lasti RS in občin bi na ta način s prenovo lahko zaživele tudi dejavnosti

privatnega sektorja kot so na primer restavracije, manjši penzioni s prenočišči ali podobne gospodarske, posebej turističnemu sektorju in storitvenim dejavnostim naklonjene dejavnosti, ki bi pozitivno prispevale k razvoju nekega kraja in posledično države.

OP RR pa omogoča tudi sofinanciranje prenove in obnove kulturnih spomenikov v lasti zasebnikov za namene gospodarskih, posebej turističnemu sektorju in storitvenim dejavnostim namenjenih podpornih okolij ter za javno rabo (za namen izobraževanja, usposabljanja, razvoja kulturnih produktov in storitev, raziskovanja in razvoja – izgradnja izobraževalnih središč, inkubatorjev, laboratorijev, razvojnih centrov in podobno).

Eden od pomembnih ciljev je vsekakor razvoj podpornih mehanizmov za spreminjanje varstvene paradigme v bolj razvojno naravnano, saj so institucije, ki so »zadolžene« za (za)varovanje takih objektov (zavodi za varstvo kulturne dediščine) prevečkrat naravnane strogo varovalno, kar razvoj prej zavira kot spodbuja, in so marsikdaj razlog, da se lastniki objektov ne odločijo za prenavo in objekte prepustijo nemilosti časa.

5.2.1.2 Kohezijski sklad in Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013

OP ROPI v okviru razvojne prioritete »Trajnostna raba energije« predvideva izvajanje programov za spodbujanje investicij za povečanje energetske učinkovitosti in večjo uporabo OVE, in sicer za prednostne usmeritve (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007: 119):

1. Energetska sanacija in trajnostna gradnja stavb,
2. Učinkovita raba električne energije,
3. Inovativni sistemi za lokalno energetske oskrbo.

V okviru razvojne prioritete »Trajnostna raba energije« so predvidene investicije manjših vrednosti, ki bodo izvedene na podlagi javnih razpisov.

1. Področje energetske sanacije ter trajnostne gradnje stavb v javnem sektorju vključuje okvirno (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007: 120):

- energetska sanacija stavb (toplotna izolacija fasad, toplotna izolacija podstrešja, zamenjava oken),
- novogradnjo nizko energijskih stavb,
- gradnjo pasivnih stavb,
- sanacijo sistemov za ogrevanje (vgradnja kondenzacijskih in modularnih kotlov, vgradnja kotlov na lesno biomaso, vgradnja termostatskih ventilov, regulacija in hidravlično uravnoteženje ogrevalnih sistemov, merjenje in obračun stroškov za energijo po dejanski porabi, zamenjava toplotnih podpostaj v sistemih daljinskega ogrevanja),
- vgradnjo solarnih sistemov za ogrevanje,
- vgradnjo toplotnih črpalk za ogrevanje in pripravo sanitarne tople vode,
- postavitve fotovoltaičnih sistemov za pridobivanje električne energije iz sonca,
- postavitve sistemov sproizvodnje električne energije in toplote.

Ob predpostavki, da naj kohezijska politika EU omogoča sofinanciranje predvsem dobrin javnega značaja in dobrin mešanega značaja, pri katerih prevladujejo elementi javnega značaja, za zgoraj naštete aktivnosti OP ROPI omogoča sofinanciranje pri vseh objektih javnega značaja v vasi¹³. Od prej naštetih objektov tako razberemo objekte s funkcijo javnega značaja kot so: osnovna šola, vrtec, združni dom, gasilski dom, ambulanta, stavba občinske uprave in podobno. Dejstvo je, da je večina objektov javnega sektorja v naseljih starih, slabo toplotno izoliranih z neprimernimi ogrevalnimi sistemi na fosilna goriva in s tem energetska izredno potratnih. Z energetska sanacija takih stavb v kombinaciji s sanacijo ogrevalnih sistemov in morda dodatno namestitvijo fotovoltaičnih sistemov za pridobivanje električne energije iz energije sonca in podobno bi lahko občutno izboljšali energetska bilanco posameznih objektov in zmanjšali potratno porabo energije. Tako sanirani objekti bi lahko služili kot zgled lokalnemu prebivalstvu in ga spodbudili k posnemanju.

¹³ OP ROPI se v tej razvojni usmeritvi v ničemer ne prekriva z aktivnostmi PRP, torej lahko sklepamo, da veljajo možnosti sofinanciranja tako za naselja mestnega kot nemestnega značaja enakovredno.

V primerih gradnje novih objektov (šol, vrtcev in podobno) pa bi bilo nujno graditi objekte v smislu nizko energijskih ali celo pasivnih stavb v kombinaciji sodobnimi ogrevalnimi sistemi (solarni sistemi, toplotne črpalke). Kljub večji začetni investiciji se dolgoročno taka naložba vsekakor izplača (manjši stroški ogrevanja, hlajenja), bistvenega pomena pa je predvsem okoljski element take naložbe.

Upravičenci za črpanje teh sredstev bi bile občine, podlaga za črpanje sredstev pa je razpis, ki ga pred tem v ta namen pripravi MOP.

2. Prednostna usmeritev Učinkovita rabe električne energije okvirno obsega aktivnosti za zmanjšanje porabe električne energije v (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007: 121):

- industriji (ciljne tehnologije: energetske učinkoviti elektromotorji, frekvenčni pretvorniki za regulacijo vrtljajev motorjev, energetske učinkovite črpalke in ventilatorji ter sistemi za pripravo komprimiranega zraka, varčna razsvetljava),
- široki rabi (energetske učinkoviti sistemi za prezračevanje in klimatizacijo ter razsvetljava) ter za
- javno razsvetljava (vgradnja varčnih sijalk in regulatorjev osvetljevanja).

V tem primeru lahko obravnavamo predvsem zadnjo alinejo – javna razsvetljava v podeželskih naseljih je precejšen porabnik električne energije (čeprav količinsko še zdaleč ne tako potraten kot v večjih mestih), čeprav je že možno opaziti napredek na tem področju, predvsem v smislu vgrajevanja varčnih sijalk. Če pa javno razsvetljava v naseljih obravnavamo z vidika svetlobnega onesnaževanja, pa bi bilo vredno najprej razmisliti o maksimalno racionalni namestitvi svetilk na javnih površinah v naseljih, da še zadovoljijo standardom osvetljevanja površin in ob enem povzročajo čim manj svetlobnega onesnaženja okolja.

Zmanjšanje porabe električne energije v splošni rabi pa prav tako lahko prenesemo na primer objektov, kjer se izvajajo dejavnosti javnega značaja; ker je teh objektov v okviru vasi lahko kar nekaj, bi učinkovita raba električne energije (energetske učinkoviti sistemi za

prezračevanje in klimatizacijo ter razsvetljavo) lahko bistveno pripomogla k varčevanju energije, ob enem pa bi bili tudi taki objekti lahko zgled lokalnemu prebivalstvu.

Tudi upravičenci za črpanje teh sredstev bi bile občine in tudi v tem primeru je podlaga za črpanje sredstev predhodno pripravljen javni razpis MOP-a.

3. Prednostna usmeritev Inovativni ukrepi za lokalno energetska oskrbo se okvirno usmerja v naslednja tehnološka področja (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007: 122):

- daljinski sistemi za ogrevanje na lesno biomaso vključno s sistemi sproizvodnje toplote in električne energije z uporabo lesne biomase,
- sodobni kotli in sistemi sproizvodnje toplote in električne energije na lesno biomaso in zemeljski plin,
- pridobivanje električne energije in toplote iz geotermalne energije.

Program je namenjen spodbujanju inovativnih sistemov, zasnovan je predvsem na visoko učinkovitih tehnologijah pretvorbe energije in izkoriščanju OVE in razvoju omrežij daljinskega ogrevanja. Ključne skupine so: gospodarske družbe, samostojni podjetniki posamezniki in lokalne samoupravne skupnosti (občine).

Razmejitev s PRP temelji na vrsti in lokaciji prejelnika ter velikosti projekta, saj so iz naslova 3. osi PRP za izvedbo investicij za pridobivanje energije iz obnovljivih virov do finančnih spodbud upravičena mikro podjetja v manjših naseljih, velikost projekta pa naj ne bi presegala 480.000 EUR, pri čemer se vrednost lahko v soglasju med obema organoma upravljanja spreminja (Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013, 2007).

Sofinancirani projekti bodo imeli tako značaj javne infrastrukture kot državnih pomoči.

MOP je maja 2009 že objavil prva dva razpisa s področja trajnostne rabe energije, ki se financirata iz OP ROPI, razvojne prioritete Trajnostna raba energije, prednostne usmeritve

Inovativni ukrepi za lokalno energetska oskrbo. Prvi javni razpis omogoča sofinanciranje daljinskega ogrevanja na lesno biomaso v letih 2009, 2010 in 2011, drugi pa je namenjen sofinanciranju individualnih sistemov ogrevanja na lesno biomaso v letih 2009, 2010 in 2011. V okviru prvega razpisa bi občine lahko črpale sredstva za izgradnjo javne infrastrukture - daljinsko ogrevanje na lesno biomaso za posamezna podeželska naselja, v okviru drugega razpisa pa bi občine lahko kandidirale za sredstva za sofinanciranje individualnih sistemov ogrevanja na lesno biomaso za posamezne javne objekte (šole, vrtce in podobno), vendar obstaja možnost prekrivanja s 1. prednostno usmeritvijo Energetska sanacija in trajnostna gradnja stavb, v okviru katere je že predvidena tudi sanacija sistemov za ogrevanje javnih objektov.

MOP bi lahko pripravil podobne javne razpise še za ostale predvidene dejavnosti, in sicer za sisteme soproizvodnje toplote in električne energije z uporabo lesne biomase, sodobne kotle in sisteme soproizvodnje toplote in električne energije na lesno biomaso in zemeljski plin ter pridobivanje električne energije in toplote iz geotermalne energije. V kolikor bi šlo za manjše sisteme za individualne objekte, bi bile lahko podobno kot zgoraj občine upravičene do sredstev za stavbe javnega značaja v vasi (v kolikor ne bi prihajalo do prekrivanja s prvo prednostno usmeritvijo). Enako bi občine lahko kandidirale za sredstva v okviru javnih razpisov, če bi bili predmet razpisa večji sistemi, ki bi kot javna infrastruktura služili za daljinsko ogrevanje posameznih vasi oziroma podeželskih naselij.

5.3 Načrtovanje razvoja podeželja v RS v obdobju 2007-2013 – seznam dokumentov

V okviru načrtovanja razvoja slovenskega podeželskega prostora v obdobju 2007-2013 je bilo v Sloveniji sprejetih več strateških in izvedbenih dokumentov za uresničevanje ciljev razvoja podeželja (kot je razvidno iz spodnje preglednice), vendar bi bila podrobna obravnava vseh dokumentov preobsežna naloga glede na cilje raziskovanja za potrebe te naloge. V ta namen smo v okviru te diplomske naloge podrobneje obravnavali le tiste dokumente, ki so bili neposredno vezani na temo naloge (označeni s krepko pisavo).

Preglednica 1: Načrtovanje razvoja podeželja v RS v obdobju 2007-2013

Strateški dokumenti	Izvedbeni dokumenti	Financiranje
Strategija razvoja Slovenije	Državni razvojni program	sredstva RS in sredstva EU
	Regionalni razvojni programi (12)	sredstva RS in sredstva EU
Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013	Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013	sredstva EU (ESRR) 85 %, sredstva RS 15 %
	Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013	sredstva EU (ESS) 85 %, sredstva RS 15 %
	Operativni program razvoja prometne in okoljske infrastrukture za obdobje 2007-2013	sredstva EU (Kohezijski sklad in ESRR) 85 %, sredstva RS 15 %
Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013	Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013	sredstva EU (EKSRP) 75-80 %, sredstva RS 20-25 %
Nacionalni strateški načrt za razvoj ribištva v Republiki Sloveniji 2007-2013	Operativni program za razvoj ribištva v Republiki Sloveniji za obdobje 2007-2013	sredstva EU (ESR) 75 %, sredstva RS 25 %
Evropsko teritorialno sodelovanje	Čezmejni operativni programi (5)	sredstva EU (ESRR) in sredstva RS
	Transnacionalni operativni programi (4)	sredstva EU (ESRR) in sredstva RS

5.4 Metodologija planiranja podeželskega prostora

Ob tem, ko so za pospeševanje razvoja podeželja v Sloveniji in za financiranje različnih dejavnosti v okviru prenove in razvoja vasi na voljo različni finančni viri, je potrebno opredeliti tudi nekatere metode planiranja podeželskega prostora, da bi bila pridobljena finančna sredstva kar najbolj učinkovito porabljena in bi dejansko čim bolj pripomogla k načrtnemu razvoju podeželja.

Planiranje razvoja podeželja je kompleksna naloga, ki presega strokovno dejavnost in zmogljivost ene discipline in terja interdisciplinarno kooperativno sodelovanje mnogih disciplin (Prosen, 2007 in 2008).

V dosednji planerski praksi so se pri planiranju in urejanju podeželja v glavnem uveljavili trije koncepti (Prosen, 2007, 2008):

- ruralno planiranje kot planiranje rabe zemljišč nekega območja, to je ruralno planiranje kot nasprotje urbanega planiranja,
- ruralno planiranje v smislu planiranja vasi in njene okolice kot prostorske enote,
- ruralno planiranje kot celovito ali integralno planiranje medsebojnih družbenoekonomskih dejavnosti na podeželju.

Ruralno planiranje kot planiranje vasi in njene okolice: v tem primeru predstavljajo plansko enoto vas in njena okolica ter vaški teritorij, ki gravitira k vasi ter sestavlja z njo in njeno okolico funkcionalno celoto. To je večji ali manjši prostor, ki se uporablja za kmetijsko pridelavo in gozdnogospodarsko dejavnost in na katerem živijo, delajo in proizvajajo prebivalci vaških naselij.

Prenova vasi v celotnem srednjeevropskem prostoru danes temelji na interdisciplinarnem pristopu, ki zajema različne stroke, in sicer: kmetijstvo, promet, vodno gospodarstvo, urejanje zelenih površin, razvoj naselij, urejanje tal in komasacije. Cilj prenove vasi in razvoja podeželskih naselij je izboljšati življenjske razmere ljudi na podeželju.

Osnovne usmeritve, ki bi jih morali upoštevati pri nadaljnjem razvoju vasi, so (Prosen, 2007 in 2008):

- pri razvoju vasi je treba izkoristiti obstoječi stavbni fond, ga prenoviti za nove potrebe in namene,
- novogradnje kmetijskih objektov je treba postaviti na takšnih lokacijah, ki bodo omogočale nadaljnji razvoj kmetije in jih oblikovati tako, da bodo upoštevane kvalitete kraja,

- novogradnje stanovanjskih objektov je treba poiskati na lokacijah, ki ne bodo ovirale funkcije in razvoja kmetij in na manj kvalitetnih površinah,
- vas naj se širi tako, da se bo pri tem ohranjala kvalitetna krajinska slika naselja,
- med vasmi je treba ohranjati presledke, da bi se vzdrževal vzorec gručaste poselitve, preprečiti bi morali linearno zazidavo ob komunikacijah, ki vodi v zlivanje naselij v nepregledne in neizrazne aglomeracije.

Razvojne cilje prenove in razvoja vasi je potrebno izdelati glede na specifičnost in problematiko posameznih vasi na podlagi analize, za vsak kraj posebej. Če hočemo izboljšati posamezne dejavnosti, ki sestavljajo temeljne funkcije naselja, moramo določiti splošne razvojne cilje. Ti naj bi izboljšali posamezne življenjske in gospodarske razmere, zajemajo pa (Prosen, 2007 in 2008):

- **bivanje** (stabilizacijo števila prebivalcev, izboljšanje stanovanjskih razmer (prezračevanje, osvetlitev), zmanjšanje imisijskih vplivov na stanovanja),
- **kmetijstvo** (izboljšanje izrabe kmetijskih gospodarskih poslopij, izboljšanje kmečkih dvorišč, zmanjševanje in zaježitev emisij iz kmetijstva),
- **obrt** (ustalitev ali zvečanje števila delovnih mest v obrti, izboljšanje izrabe objektov in lokalov, namenjenih obrti, izboljšanje parcel, namenjenih za obrt, zmanjšanje in zaježitev emisij, ki jih povzroča obrt),
- **promet** (izboljšanje in graditev novih tranzitnih in drugih cest, izboljšanje peš poti in naprav za miruj oči promet, zaježitev ali preprečevanje prometnih emisij),
- **podobo naselja in krajine ter zelenje** (izboljšanje vaške podobe, odpravljanje primanjkljaja prostih površin, ozelenitev naselja, izboljšanje varstva spomenikov in narave),
- **prosti čas in razvedrilo** (namestitev naprav za komunikacije in zveze, namestitev in razširitev naprav za razvedrilo, ločitev različnih rab za razvedrilo),
- **kulturo na vasi.**

Posebno pozornost je potrebno posvetiti **ukrepom prenove vasi za potrebe kmetijstva** kot so (Prosen, 2007 in 2008):

- preselitev utesnjenih perspektivnih kmetij na nove lokacije,

- sanacija starih objektov z gradbenimi posegi,
- razširitev gospodarskih dvorišč z nakupom ali zamenjavo zemljišč,
- preoblikovanje parcel v primernejše - takšne, ki izboljšujejo notranje obratovalne razmere,
- smotrno oblikovanje parcel, ki omogočajo razširitev objektov z graditvijo novih objektov,
- odprava skupnih dovozov na dvorišča (dvojna dvorišča), solastnine in razpršenih gospodarskih objektov,
- zamenjava kmečkih stanovanjskih hiš ali posameznih gospodarskih objektov,
- ureditev pravice do vožnje ali pravice do poti (služnostne pravice),
- odstranitev neuporabnih in nefunkcionalnih gospodarskih objektov,
- omogočanje ustreznega prometa (vožnje) skozi dvorišče z nasprotnim izhodom,
- razmejitev kmetij od čistih stanovanjskih območij,
- rezerviranje parcel in zgraditev nekaterih objektov, ki so skupnega pomena za kmetijstvo, npr. prostori za orodje, lope za stroje, zbiralnice mleka, poljski skednji in podobno,
- lokacije za nekatere skupne objekte združenih kmetov (hlevi, skupnosti lastnikov strojev in podobno).

Pri prenavljanju vasi je potrebno upoštevati tudi **urbanistična in oblikovna merila** za prenavo vasi kot so privlačno oblikovanje cest, pravilna lokacija stavb, primerna arhitektura objektov, zasaditev vaškega ali naseljskega roba, obogatitev krajine in ustvarjanje prijetnega bivalnega okolja.

Urbanistično načrtovanje in oblikovanje vaških naselij morata **izhajati iz preteklosti in obtem ustvariti** (Prosen, 2007 in 2008):

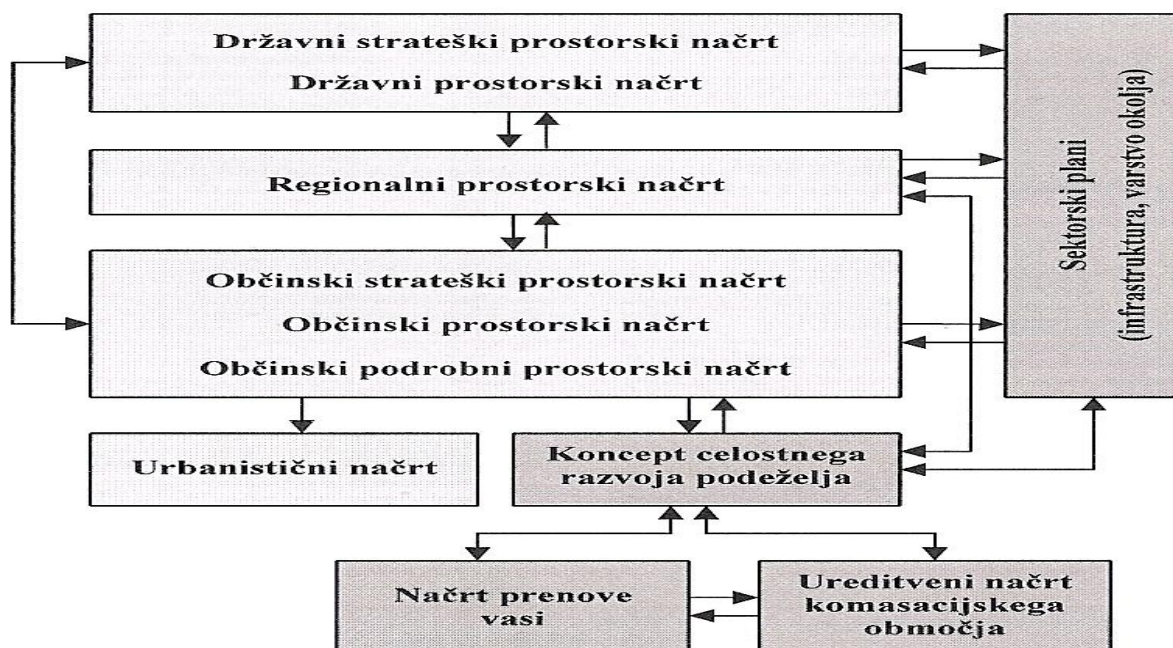
- harmonijo med krajino in naseljem,
- jasno urejen življenjski prostor, prilagojen socialni strukturi ljudi,
- primerno gradbeno obliko in uporabo naravnih materialov,
- človeku prilagojena merila

ter ob enem **ohranjati in razvijati**:

- prizadevno ohranjati značilnosti podeželskega naselja in hkrati pazljivo vkomponirati vanj nove vplive in želje,
- upoštevati današnje potrebe ljudi in jih znati pravilno izraziti,
- razvijati podobo naselja in preprečevati, da bi jo mestni način načrtovanja izmaličil.

Za optimalno učinkovito izvajanje sistema celostnega planiranja podeželja v okviru planiranja razvoja širšega prostora pa je med državnim in lokalnim nivojem planiranja nujno potrebno uvesti še regionalni nivo. Nujna je ustanovitev regij, ki bi z regionalnimi razvojnimi plani usmerjale razvoj na širšem območju, na območju več občin s podobnimi cilji skupaj.

Drobež (2007) predlaga sledeč sistem planiranja po planskih ravneh, ki bi vseboval koncept celostnega razvoja podeželja in znotraj tega načrt prenove vasi:

Sistem planiranja po planskih ravneh na podlagi Zakona o prostorskem načrtovanju (2007).

(Drobež, 2007)

Na ta način bi v celovit sistem planiranja širšega prostora vključili tudi koncept celostnega razvoja podeželja in s tem slovenskemu podeželskemu prostoru omogočili enakovredne možnosti za razvoj.

5.5 Sklep

Precejšen nabor možnosti za sofinanciranje različnih dejavnosti iz naslova prenove in razvoja vasi v okviru kohezijske politike EU torej nudita OP RR in OP ROPI. Ta sredstva bi v kombinaciji s sredstvi PRP in ostalimi sredstvi, namenjenimi razvoju podeželja, ter s pravilnim in učinkovitim sistemom razvojnega planiranja podeželskega prostora lahko bistveno prispevala k učinkoviti prenovi vasi ter k bolj celovitemu razvoju podeželja v Sloveniji. V okviru kohezijski sredstev tako obstajajo možnosti sofinanciranja dejavnosti kot so:

a) v okviru OP RR:

- obnova gradov, muzejev in drugih kulturnih spomenikov v javni lasti na vasi z namenom, da se v do sedaj prazne dotrajane objekte po obnovi naselijo nove vsebine (galerija, muzej s predmeti, značilnimi za določen kraj in podobno),
- razvoj novih javno – zasebnih partnerskih oblik pri investicijah na področju kulturne dediščine (dejavnosti privatnega sektorja kot so npr. restavracije, manjši penzioni s prenočišči in podobno v objektih kulturne dediščine na podeželju) ter

b) v okviru OP ROPI:

- energetska sanacija stavb javnega značaja (osnovne šole, vrtci in podobno) na vasi, novogradnja nizkoenergijskih in pasivnih stavb javnega značaja, sanacija sistemov za ogrevanje, postavitev fotovoltaičnih sistemov v teh objektih in podobno,
- učinkovitejša raba električne energije v okviru javne razsvetljave v podeželskih naseljih,
- zmanjšanje porabe električne energije v objektih javnega značaja,

- daljinski sistemi za ogrevanje na lesno biomaso vključno s sistemi sproizvodnje toplote in električne energije z uporabo lesne biomase v podeželskih naseljih in podobno.

6 ZAKLJUČEK

V nalogi smo v prvem delu poskušali skozi pregled in analizo strokovne literature, zakonodaje in dokumentov s področja prostorskega planiranja in urejanja podeželskega prostora v Sloveniji in EU pokazati, s kakšni problemi se sooča slovenski podeželski prostor in kakšne so smernice EU na področju razvoja podeželja za obdobje 2007-2013.

Slovensko podeželje je izredno razgibano, pestro in raznoliko, vendar se srečuje z prenekaterimi problemi. Ti so v glavnem posledica dejstva, da se je v preteklosti vsa pozornost posvečala predvsem razvoju mest in večjih urbanih centrov, podeželje pa je razvojno stagniralo, saj je bil razvoj prepuščen bolj ali manj interesu posameznih investitorjev, ti pa so s svojimi dostikrat zelo invazivnimi posegi v prostor marsikje povzročili nepopravljivo škodo in skazili podeželsko krajino. Problem izvira tudi iz slabe prostorske zakonodaje v preteklosti in do danes, saj se je zaradi vedno večje potrebe po stanovanjih dopuščala taka gradnja namesto, da bi se planiranje razvoja podeželja obravnavalo in usmerjalo načrtno in celovito. Slovenija je v času po osamosvojitvi sicer poskušala s programi CRPOV, kasneje pa tudi z razvojnimi programi podeželja, pristopiti k celostnemu urejanju posameznih podeželskih območij, vendar so se pri njihovem izvajanju pojavljali različni problemi in tako po večini niso izpolnili svojega namena.

Problemov, s katerimi se srečujejo podeželske regije po vsej skupnosti, se zaveda tudi EU in že dlje časa z različnimi ukrepi skuša spodbujati enakomeren in trajnosten razvoj vseh območij, ki razvojno zaostajajo za bolj razvitimi regijami. V predpristopnem obdobju EU nudi bodočim državam članicam finančna sredstva v okviru predpristopnih instrumentov, po pridružitvi pa so državam članicam za spodbujanje razvoja podeželja na voljo predvsem sredstva v okviru SKP.

Za obdobje 2007-2013 je bil z novo evropsko zakonodajo (Uredba Sveta ES št. 1698/2005) za področje kmetijstva in razvoja podeželja ustanovljen novi sklad za podporo kmetijstvu in razvoju podeželja (EKSRP), v okviru katerega je tudi Slovenija upravičena do skupno dobrih 900 milijonov EUR finančne pomoči za sofinanciranje različnih dejavnosti na področju

razvoja podeželja. K tem sredstvom pa je v nacionalnem proračunu zagotovljen še ustrezen prispevek RS za sofinanciranje teh dejavnosti v višini 20 do 25 odstotkov. Kot podlaga za črpanje evropskih sredstev za razvoj podeželskih območij v Sloveniji sta bila pripravljena NSNRP kot strateški dokument, v katerem so opredeljene prednostne naloge na področju razvoja podeželja, in PRP kot enovit izvedbeni dokument politike razvoja podeželja za obdobje 2007-2013.

V drugem sklopu naloge je na podlagi pregleda in analize dokumentov s področja kohezijske politike EU v Sloveniji v finančnem obdobju 2007-2013 sledil pregled instrumentov evropske kohezijske politike za to obdobje ter pregled dokumentov, ki so bili za črpanje kohezijskih sredstev pripravljani v Sloveniji.

V tem finančnem obdobju sta s svojimi sredstvi na voljo dva strukturalna sklada (ESRR in ESS) ter Kohezijski sklad, Slovenija pa je za to obdobje črpanja pripravila strateški dokument (NSRO) in tri operativne programe: OP RR, v okviru katerega se projekti sofinancirajo iz ESRR, OP ESS, ki se sofinancira iz ESS, ter OP ROPI, ki projekte sofinancira iz Kohezijskega sklada. Stopnja sofinanciranja posameznih projektov v okviru kohezijske politike s strani EU je 0.85, preostalih 15 % pa mora zagotoviti RS.

Pri pregledu in analiziranju zgoraj naštetih dokumentov smo za potrebe te naloge podrobneje obravnavali le dva operativna programa (OP RR in OP ROPI), saj OP ESS ni neposredno povezan s temo te naloge. Želeli smo namreč preveriti tezo, da EU poleg sredstev za ohranjanje in razvoj podeželja v okviru delovanja SKP zagotavlja za posamezne projekte na tem področju tudi kohezijska sredstva, ki lahko služijo kot dopolnitev ostalim virom financiranja.

Tako smo v ta namen pri analiziranju OP RR v okviru razvojne prioritete Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov našli nekatere dejavnosti, katerih sofinanciranje omogoča kohezijska politika EU in bi se lahko izvajale tudi na podeželskih območjih. Predvsem gre tu za možnosti sofinanciranja projektov prenove, obnove, revitalizacije in modernizacije kulturnih spomenikov in javne kulturne infrastrukture v lasti RS in občin na podeželskih območjih za namene turizma, izobraževanja, raziskovanja in podobno.

Še več možnosti pa ponuja OP ROPI, in sicer v okviru razvojne prioritete Trajnostna raba energije. V okviru te razvojne prioritete OP ROPI predvideva izvajanje programov za spodbujanje investicij za povečanje energetske učinkovitosti in večjo uporabo OVE v okviru treh prednostnih usmeritev, in sicer energetske sanacije in trajnostne gradnje stavb, učinkovite rabe električne energije in inovativnih sistemov za lokalno energetske oskrbo. Dejavnosti v okviru vseh prednostnih usmeritev se lahko odvijajo tudi v podeželskem prostoru.

Za bolj natančno opredelitev konkretnih dejavnosti na podeželju, katerih sofinanciranje bi bilo mogoče tudi s sredstvi kohezijske politike EU, pa smo v zadnjem delu naloge analizirali prostor in dejavnosti na vasi in v smislu delovanja kohezijske politike poiskali zgradbe in dejavnosti javnega značaja, katerih sofinanciranje bi bilo s temi sredstvi mogoče, in tako prišli do konkretnih predlogov. Natančneje smo jih predstavili v 5. poglavju.

Pri raziskovanju v okviru te naloge smo tako prišli do zaključka, da možnosti sofinanciranja posameznih dejavnosti na podeželju s pomočjo kohezijskih sredstev EU obstajajo in tako potrdili v začetku postavljeno hipotezo.

VIRI

KNJIGE IN DRUGE MONOGRAFSKE PUBLIKACIJE

Al Mansour, F., Tomšič, M. 1995. Energija v razvoju podeželja. V: Kovačič, M. (ur.). 1995. Izhodišča, sestavine in problemi celovitega razvoja podeželja v Sloveniji. Zbornik posveta. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo, Inštitut za agrarno ekonomiko (etc.): str. 97-109.

Attenberger, J., Magel, H. 1989. Das Bayerische Dorferneuerungsprogramm: für die Zukunft unserer Dörfer. Kommunalpolitischer Leitfadens; 9. München, Hanns - Seidel – Stiftung: 160 str.

Dalla Valle, S. 1995. Razvoj in urejanje vasi. V: Kovačič, M. (ur.). 1995. Izhodišča, sestavine in problemi celovitega razvoja podeželja v Sloveniji. Zbornik posveta. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo, Inštitut za agrarno ekonomiko (etc.): str. 187-197.

Domijan, M. 2006. Spreminjanje kulturne pokrajine primestnega podeželja v primerjavi s perifernim podeželjem (na primeru Vnajnarij in Velikega ter Malega Korinja). Diplomaska naloga. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo: 85 f.

http://geo.ff.uni-lj.si/pisnadela/pdfs/dipl_200610_mojca_domijan.pdf (20.3.2009).

Drobež, U. 2007. Instrumenti celostnega razvoja podeželja na Bavarskem in v Sloveniji. Diplomaska naloga. Ljubljana, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Oddelek za geodezijo, Smer prostorska informatika: 100 str.

Gabrijelčič, P., Fikfak, A. 2002. Rurizem in ruralna arhitektura. Univerzitetni učbenik. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo: 163 str.

Kovačič, M. 1995. Idejne in teoretske osnove za razvoj podeželja. V: Kovačič, M. (ur.). 1995. Izhodišča, sestavine in problemi celovitega razvoja podeželja v Sloveniji. Zbornik posveta. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo, Inštitut za agrarno ekonomiko (etc.): str. 3-20.

Marinko, J. 1979. Razvoj in revitalizacija slovenske vasi: Metodologija vrednotenja in sprejemanja izhodišč za revitalizacijske posege v ruralnih naseljih. Ljubljana, Univerza E. Kardelja, FAGG: 202 str.

Mrak, M., Mrak, M., Rant, V. 2004. Kohezijska politika Evropske unije. Ljubljana, samozaložba: 160 str.

Mulec, B. 2008. Kohezijska politika Evropske unije in problemi njene implementacije s poudarkom na Republiki Sloveniji in državah jugovzhodne Evrope. Ljubljana, Koščak: 214 str.

Pogačnik, A. 1999. Urbanistično planiranje. Univerzitetni učbenik. Ljubljana, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: 252 str.

Prepar, T. 1995. Bavarski program preureditve podeželja. V: Kovačič, M. (ur.). 1995. Izhodišča, sestavine in problemi celovitega razvoja podeželja v Sloveniji. Zbornik posveta. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo, Inštitut za agrarno ekonomiko (etc.): str. 41-44.

Prosen, A. 1987. Planiranje podeželskega prostora. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo: 196 str.

Prosen, A. 1993. Sonaravno urejanje podeželskega prostora. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo: 179 str.

Prosen, A. 1995. Celovito urejanje podeželskega prostora s pomočjo agrarnih in drugih operacij. Spremembe posestnega reda v podeželskem prostoru. V: Kovačič, M. (ur.). 1995.

Izhodišča, sestavine in problemi celovitega razvoja podeželja v Sloveniji. Zbornik posveta. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo, Inštitut za agrarno ekonomiko (etc.): str. 177-185.

Politika razvoja podeželja 2007-2013. 2006. Luxemburg, Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.

http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/sl_2007.pdf (2. 4. 2009).

Strmčnik, P. 2008. Trajnostni razvoj podeželja 2007–2013 na Koroškem. Diplomski naloga. Ljubljana, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Oddelek za geodezijo, Smer prostorska informatika: 114 str.

DOKUMENTI

Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007-2013. 2008. Ljubljana, Vlada Republike Slovenije.

<http://www.svlr.gov.si/index.php?id=1182> (22. 3. 2009).

Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013. 2007. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/Breda/PRP/NSN_-_potrjena.pdf (28. 3. 2009).

Nacionalni strateški referenčni okvir 2007-2013. 2007. Ljubljana, Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/KOHEZIJA/Programski_dokumenti/NSRO_Slovenija_POTRJENO.pdf (22. 3. 2009).

Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013. 2007. Ljubljana, Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/KOHEZIJA/Programski_dokumenti/OP_Krepitve_regionalnih_razvojnih_potencialov_POTRJENO_27_08_07.pdf (22. 3. 2009).

Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013. 2007. Ljubljana, Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/KOHEZIJA/Programski_dokumenti/OP-ESS-POTRJENO_21_11_07.pdf (22. 3. 2009).

Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013. 2007. Ljubljana, Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/KOHEZIJA/Programski_dokumenti/OP_razvoja_okoljske_in_prometne_infrastrukture_POTRJENO_27_08_07.pdf (22. 3. 2009).

Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o prostorskem načrtovanju. 2009. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor.

<http://www.mop.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/7621/7123/3660e7a5c4/> (8. 9. 2009).

Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013. 2007. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

http://www.mkgp.gov.si/si/program_razvoja_podezelja_2007_2013/vsebina_programa_razvoja_podezelja/program_razvoja_podezelja_prp_2007_2013rural_development_programme_rdp_2007_2013/ (28. 3. 2009).

Sklep 2006/144/ES Sveta z dne 20. februarja 2006 o strateških smernicah Skupnosti za razvoj podeželja (programsko obdobje 2007-2013). UL L 55, 25. 2. 2006: str. 20.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:055:0020:0029:SL:PDF> (20. 3. 2009).

Strategija prostorskega razvoja Slovenije. 2004. Ljubljana, Ministrstvo za okolje prostor in energijo.

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/drugo/sprs_slo.pdf (20. 3. 2009).

Uredba (ES) št. 1080/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o **Evropskem skladu za regionalni razvoj** in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1783/1999. UL L 210, 31. 07. 2006: str. 1.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0001:0011:SL:PDF>
(20. 3. 2009).

Uredba (ES) št. 1081/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o **Evropskem socialnem skladu** in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1784/1999. UL L 210, 31. 07. 2006: str. 12.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0012:0018:SL:PDF>
(20. 3. 2009).

Uredba Sveta (ES) št. 1083/2006 z dne 11. julija 2006 o **splošnih določbah o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu in Kohezijskem skladu** in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1260/1999. UL L 210, 31. 07. 2006: str. 25.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0025:0078:SL:PDF>
(20. 3. 2009).

Uredba Sveta (ES) št. 1084/2006 z dne 11. julija 2006 o **ustanovitvi Kohezijskega sklada** in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1164/94. UL L 210, 31. 07. 2006: str. 79.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:210:0079:0081:SL:PDF>
(20. 3. 2009).

Uredba Sveta (ES) št. 1698/2005 z dne 20. septembra 2005 o **podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP)**. UL EU L 277, 21. 10. 2005: str. 1.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:277:0001:0040:SL:PDF>
(20. 3. 2009).

Zakon o regionalnem prostorskem planiranju. 1967. UL SRS št. 16/1967 in spremembe.

Zakon o urbanističnem planiranju. 1967. UL SRS št. 16/1967 in spremembe.

Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (ZUN). 1984. UL SRS št. 18/1984 in spremembe.

Zakon o urejanju prostora (ZUreP). 1984. UL SRS št. 18/1984 in spremembe.

Zakon o urejanju prostora (ZUreP-1). 2002. UL RS št. 110-5386/2002: 13057-13083.
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2002110&stevilka=5386> (28. 3. 2009) in spremembe.

Zakon o graditvi objektov (ZGO-1). 2002. UL RS št. 110-5387/2002: 13084-13132.
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2002110&stevilka=5387> (18. 8. 2009) in spremembe.

Zakon o kmetijskih zemljiščih (uradno prečiščeno besedilo) (ZKZ-UPB1). 2003. UL RS št. 55-2750/2003: 6456-6471.
<http://www.uradni-list.si/1/content?id=43357> (26. 3. 2009).

Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt). 2007. UL RS št. 33-1761/2007: 4585-4602.
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200733&stevilka=1761> (28. 3. 2009).

ČLANKI

Klemenčič, M. M. 2006. Razvojne strukture slovenskega podeželja. Gradivo za sejo Sosveta za regionalne statistike. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.

http://www.stat.si/doc/sosvet/Sosvet_18/Sos18_s568-2006.doc (13. 4. 2009).

Mulec, B. 2007. Izzivi v energetiki. Pravna praksa. 26, 2: 21-22.

Nielsen, T. S., Nilsson, K, Pauleit, S. 2007. Strategies and tools for sustainable rural-urban land use relationships. Multifunctional land use in the rural-urban perspective. International conference, Bled, Slovenia, November 7. – 9. 2007.

Pavliha, M., Prelog, M. 2009. Občinski prostorski načrt (problemi, polemike in rešitve ter primeri iz prakse). Gradivo za konferenco: Strateško prostorsko planiranje; Okoljski in ekonomski vidiki načrtovanja, Ljubljana, 14. maj 2009: 14 str.

Pelc, S. 2002. Geografija in celostni razvoj podeželja. Dela – publikacija Oddelka za geografijo Filozofske fakultete, št. 18: 227-241.

http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/publikacije/dela/files/Dela_18/18%20pelc.pdf (5. 5. 2009).

Prosen, A. 2005. Regionalna komponenta pri načrtovanju razvoja podeželja. Dela – publikacija Oddelka za geografijo Filozofske fakultete, št. 24: 195-205.

http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/publikacije/dela/dela_24.htm (26. 3. 2009).

Prosen, A. 2007. Planiranje podeželskega prostora – utopija ali realnost. Geodetski vestnik 51, 2: 304-320.

http://www.geodetski-vestnik.com/51/2/gv51-2_304-320.pdf (27. 3. 2009).

DRUGO

Program razvoja podeželja 2007-2013. 2009. Spletna stran Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

http://www.mkgp.gov.si/si/program_razvoja_podezelja_2007_2013/ (22. 10. 2009).

Program razvoja podeželja Republike Slovenije 2007-2013 - brošura. 2007. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/Breda/gradiva/BROSURA_PRP.pdf (28. 3. 2009).

Prosen, A. 2007 in 2008. Ruralno planiranje, gradivo za predavanja.

<ftp://ftp.fgg.uni-lj.si/sendable/Prosen/Ruralno-pl/> (4. 11. 2009).

Razpisa s področja trajnostne rabe energije. 2009. Spletna stran Ministrstva za okolje in prostor.

<http://www.mop.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12118/6937/> (24. 8. 2009).